

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Osalus noorsootöös

Rena Selliov

Sissejuhatus. Mis on noorsootöö?

Osalus noorsootöös on Eestis viimastel aastatel järjepidevalt kasvanud. See on väga positiivne, kuna näitab, et noored kasutavad enese avastamiseks ja teostamiseks loodud võimalusi. Kuigi noorsootöö mõju selles osalevale noorele ei pruugi alati avalduda otse ja üheselt, on võimalust tegeleda endale huvitavate valdkondadega endale sobival tasemel ja mahus raske üle hinnata. Kuna noorsootöö erineb tasemeharidusest tegevuste laia spektri ja vabatahtlikkuse poolest, pole seda alati ka lihtne kirjeldada ja analüüsida. Järgnevas on püütud seda siiski teha.

Rahvusvaheliselt ei ole noore ja noorsootöö mõisteid üheselt määratletud – nende sisu sõltub iga riigi traditsioonidest ning üldisest õigus- ja haldusraamistikust. Samuti ei ole noorsootöö alati seadusega reguleeritud (*The Socio-economic Scope of Youth Work in Europe* 2009). Euroopa Liidu tasandil on noorsootöö eesmärki ja definitsiooni konkreetsemalt kirjeldanud Peter Lauritzen (2008), Euroopa Nõukogu üks pikaajalisemaid noortevaldkonna töötajaid. Tema järgi on noorsootöö peamine siht anda noortele võimalusi kujundada oma tulevikku. „Noorsootöö on noortega ja noorte jaoks tehtavate sotsiaalsete, kultuuriliste, hariduslike ja poliitiliste tegevuste kogum, kuhu kuuluvad ka sport ja noortele suunatud teenused. Noorsootöö kuulub õppekavavälise hariduse valdkonda ning sellele viidatakse kõige enam kui mitteformaalsele või informaalsetele õppimisele“ (Lauritzen 2008).

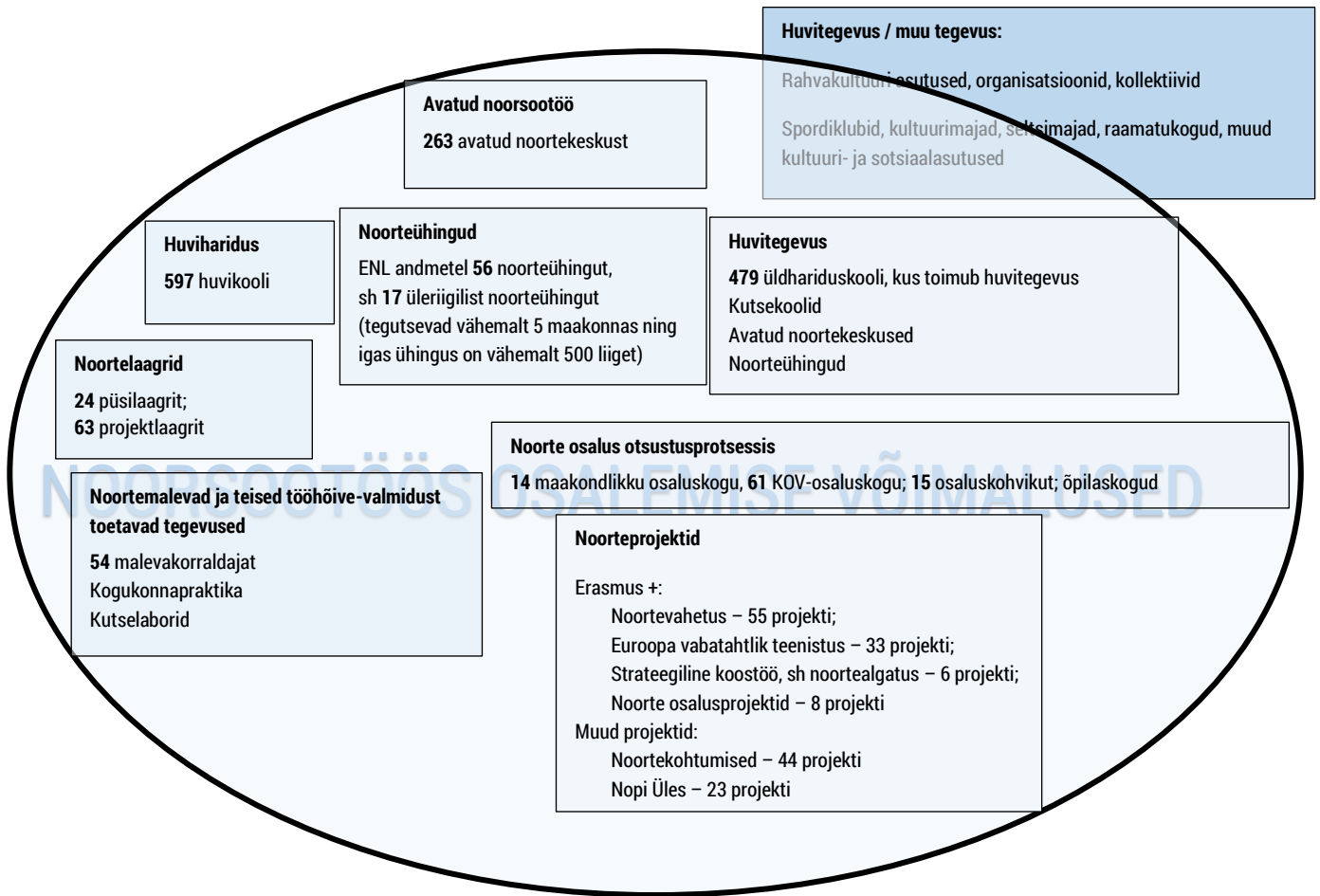
Eesti noorsootöö seaduses (2010) käsitatakse noorena 7–26-aastasest füüsilist isikut ja noorsootöö on määratletud järgnevalt:

(1) Noorsootöö on tingimuste loomine noore isiksuse mitmekülgeks arenguks, mis võimaldab noortel vaba tahte alusel perekonna-, tasemeharidus- ja tööväliselt tegutseda.

(2) Noorsootöö korraldamisel lähtutakse järgmistest põhimõtetest:

- 1) noorsootööd tehakse noorte jaoks ja koos noortega, kaasates neid otsuste tegemisse;
- 2) tingimuste loomisel teadmiste ja oskuste omandamiseks lähtutakse noorte vajadustest ja huvidest;
- 3) noorsootöö põhineb noorte osalusel ja vabal tahtel;
- 4) noorsootöö toetab noorte omaalgatust;
- 5) noorsootöös lähtutakse võrdse kohtlemise, sallivuse ja partnerluse põhimõttest.

Mitte kõik mitteformaalse õppe tegevused, kus noored osalevad, ei ole noorsootöö, ning samal ajal ei saa kogu noorsootööd alati liigitada konkreetsetesse struktuuridesse. Joonisel 1 on esitatud eelkõige selgemalt piiritlevad noorsootöös osalemise võimalused Eestis 2016. aastal. Huvitegevuse pakkujate puhul on vaid üldhariduskoolide, kutsekoolide, avatud noortekeskuste ja noorteühingute puhul selge, et tegevused on suunatud noortele. Ülejäänud asutuste (spordiklubid, kultuurimajad, seltsimajad, raamatukogud jne) puhul võivad tegevused olla suunatud ka täiskasvanutele ning seepärast on nende asutuste huvitegevusvõimalused joonisel kajastatud osaliselt noorsootöös osalemise võimaluste hulka mittekuuluvatena ning edaspidises ülevaates neid lähemalt ei käsitleta.

Joonis 1. Noorsootöös osalemise võimalused Eestis 2016. aastal

Ülevaates ei hinnata noorsootöö mõju Eestis. Eesmärk on koondada teadmised selle kohta, millised tegevused kuuluvad Eestis noorsootöö hulka, mis alustel ja mis eesmärgil need tegevused on korraldatud, kuhu ja kuidas koguneb info nende läbiviimise ja neis osalemise kohta ning kui palju Eesti noori osaleb erinevates noorsootöö tegevustes. Lisaks selgitatakse, kuidas noorte noorsootöös osalemise võimalusi riiklikult arendatakse ja toetatakse. Ülevaates ei käsitleta detailselt kõiki tegevusi. Näiteks huvitegevusest käsitletakse lähemalt eelkõige üldhariduskoolides toimuvat huvitegevust ning välja jääb huvitegevus, mis toimub asutustes, mille tegevustes võivad osaleda ka täiskasvanud ning mille tegevused ei ole selgelt noortele suunatud (näiteks rahvakultuuri valdkondlikus andmekogus sisalduvad organisatsioonid, spordiklubid, kultuurimajad, seltsimajad, raamatukogud ja mujal toimuv huvitegevus). Autor tänab olulise sisendi eest Haridus- ja Teadusministeeriumi noorteosakonda, Eesti Noorsootöö Keskust ja Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendust.

Miks on noorsootöös osalemine tähtis?

Eesti noorsootööd kujundav noortepoliitika raamistik lähtub seisukohast, et iseenese ja ümbritsevaga hästi toime tulev noor on ühiskonnas arengueeldusi loov jõud (Noorsootöö õpik 2013). Et noored leiaksid hariduse omandamise järel ühiskonnas oma koha, mis pakuks eneseteostuseks sobivaid võimalusi, peab neil olema võimalik avastada oma andeid ja huvisid ning neid arendada ka juhul, kui formaalhariduse võimalustest jääb selleks väheks. Noorsootöö tegevused on suunatud noorte isiksuse arengu toetamiseks, nende tugevuste leidmiseks ja arendamiseks, et noortel oleks lihtsam ühiskondlikku ellu sulanduda. Seda, kas ja kui, siis kuidas noorsootöös osalemine isiksuse mitmekülgsele arengule mõju avaldab, on palju uuritud. Rahvusvahelistes uuringutes on fookuses eelkõige õppekavavälised tegevused, mis võivad hõlmata laiemat spektrit kui Eestis on määratletud noorsootööna ning kus lisaks mitteformaalsele õppele vaadeldakse ka informaalset õpet. Euroopa Komisjoni (2015) analüüsi tulemused näitavad, et noorsootöös osalemine toetab noorte üleminekut haridusest tööturule. Keerulisemate sihtgruppidega suheldes on eesmärkide saavutamisel oluliseks teguriks noorte usaldus noorsootöötajate vastu. Dickson jt (2013) on kaardistanud noorsootöö mõju analüüsivaid uuringuid ja muu hulgas leidnud, et uuringutes on osalust noorsootöös üldiselt hinnatud noortele kasulikuks.

Feldmani ja Matjasko (2005; Feldman jt 2012) uuringutes koondatud tulemusi üldistades saab öelda, et kuigi seos õppekavaväliste tegevuste ning akadeemilise edukuse ja üldise arengu vahel on erinevate uuringute põhjal üldiselt positiivne, ei ole seos muid tegureid (nt konkreetsete tegevuste seos kas edukusega koolis, psühholoogiliste näitajate, riskikäitumise, perekondliku taustaga jne) arvesse võttes alati enam nii ühene. Feldman ja Matjasko (2005) ütlevad: „Õppekavavälised tegevused on üks vahend indiviidi identiteedi avastamisel ja väljendamisel; need loovad sotsiaalset ja inimkapitali ning pakuvad väljakutseid akadeemilisest keskkonnast väljaspool.“ Camiré ja Williamson toovad oma analüüsis välja, et mitmes erinevas õppekavavälises tegevuses osalemine mõjutab noore arengut positiivselt (Camiré ja Williamson 2015). Bradley ja Conway (2016) jõuavad järeldusele, et igasugune õppekavavälise tegevuse, mida viiakse läbi võistluslikult ja organiseeritud koolikeskkonnas, praktiseeritakse mitu korda nädalas jne, võib parandada indiviidi mittekognitiivsete oskuste (motivatsioon, kohusetundlikkus, kogemustele avatus, enesetõhusus) arengut. Nende oskuste areng võib omakorda parandada akadeemilisi tulemusi. Lleras (2008) leidis, et kui noored osalesid spordi või akadeemiliste teemadega seotud tunnivälistes tegevustes, toetas see hiljem nende akadeemilist edukust ja kõrgemat sissetulekut. Arvestades, et osa uuringute tulemuseks on, et õppekavavälistel tegevustel ei ole olnud mõju noore enesehinnangule ja eluga rahulolule, analüüsis Bundick (2011), kas see, kui tegevus on noore jaoks tähenduslik, mõjutab noore arengut ja tulevikuväljavaateid positiivselt. Ta jõudis järeldusele, et kui noored osalesid näiteks kooli esinduskogus või vabatahtlikus tegevuses, mõjutas tegevuse tähenduslikkus nende tunnetuslikke tulevikuväljavaateid positiivselt. Analüüsis, mis uuris noorsootöö mõju noorte ettevõtlikkusele (Taru jt 2017), viidatud allikatele tuginedes saab öelda, et ka Eestis on tõendatud noorsootöö positiivne mõju noorte arengule. Vaid mõnes töös (Taru 2017; Selliov 2016) on leitud, et noorsootöö tegevustes osalemise ja noore positiivse arengu vahel ei ole võimalik selget seost välja tuua, kuid see ei tähenda, et seost ei ole. Seega saab kokkuvõttes öelda, et kuigi noorsootöö tegevused on suunatud noorte positiivsele arengule, ei ole nende tegevuste mõju avaldumist alati lihtne hinnata, sest mõju ei pruugi olla otsene ning võib avalduda pikema aja vältel.

Mis on meie praegune seis?

Osalus noorsootöös üldiselt

Kuigi noortele suunatud tegevusi on Eestis palju ja erinevaid, on osa ülevaates käsitletavatest tegevustest ellu rakendunud ning osa tegevuste puhul on infot noorte osalemise kohta süsteemsemalt koguma hakatud alles praegu kehtiva arengukava perioodi (2014–2020) jooksul. Seetõttu kajastatakse noortevaldkonna arengukava eesmärgi „Noorel on rohkem valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks“ indikaatoris „Noorte kaasatus noorsootöös“ järjepidevuse huvides eelkõige infot, mis oli olemas noorsootöö tegevustes osalemise kohta 2008. aastal. 2016. aastal osales selle indikaatori põhjal noorsootöös 50,3% noortest (tabel 1) ning osalusmäär on viimase viie aastaga kasvanud ligi 20 protsendi võrra.

Tabel 1. Indikaatori „Noorte kaasatus noorsootöös“ sisu

	2012	2013	2014	2015	2016
Huviharidus	69 740	80 440	83 942	92 011	91 944
Üleriigilised noorteühingud	21 014	15 786	15 342	15 612	14 746
Laagrid	28 801	29 060	27 915	28 296	29 423
Malevad	4 760	4 437	4 391	4 009	4 020
Osaluskogud			890	1 251	2 263
Teavitamis- ja nõustamiskeskuste infopäringute arv ¹	7 330	6 970	4 649		
KOKKU	131 645	136 693	137 129	141 179	142 396
Noorte arv 01.01. seisuga	302 586	296 173	290 555	285 155	283 350
Noorsootöös osalevate noorte osakaal kõigist noortest	43,5%	46,2%	47,2%	49,5%	50,3%

Allikas: huviharidus – EHIS, üleriigilised noorteühingud – noorteühingute aastatoetuse taotlused (HTM), laagrid – laagrikorraldajate aruanded (ENTK), malevad – malevakorraldajate aruanded (ENTK), osaluskogud – ENL, teavitamis- ja nõustamiskeskuste infopäringud – ENTK, noorte arv 01.01. seisuga – Eesti Statistikaamet, autori arvutused

Indikaatoris ei kajastu noorte osalemine mitmes olulises tegevuses. Tegevustest, mida indikaator ei hõlma, osales 2016. aastal avatud noortekeskuste töös (sh lisaks avatud noorsootööl ka noortekeskustes toimunud huvitegevustes, projektides ja teistes tegevustes, mida avatud noortekeskustes pakutakse) hinnanguliselt üle 70 000 7–26-aastase noore (umbes 25% kõigist noortest), üldhariduskoolide huvitegevuses üle 74 000 (26%), väiksemates noorteühingutes üle 14 000 noore (5%), Erasmus+ noorteprojektides umbes 3000 (1%), noortekohtumistel üle 1700 (0,6%). Kui iga noor osaleks ainult ühes tegevuses, võiks arvata, et noorsootöös osaleb rohkem noori, kui Eestis elab. Samal ajal saab erinevate uuringute tulemustele tuginedes öelda, et osa noortest osalevad mitmes tegevuses ning on noori, kes ei osale üheski tegevuses.

Eesti noorte noorsootöös osalemise hindamiseks viidi 2011. aastal noorteseire raames läbi originaaluuring, mille tulemusi on käsitletud 2011. aasta noorteseire aastaraamatu erinevates peatükkides (Poliitikauuringute Keskus Praxis 2011): Eesti noorte osalemine noorsootöös (Kirs ja Batujeva 2011), Noorte motivatsioon noorsootöös osaleda ja nende hoiakud noorsootöö suhtes (Rämmer 2011), Noorsootöö lapsevanemate perspektiivist (Karu ja Turk 2011). Uuringus küsitleti 10–18-aastaseid ja 18–26-aastaseid noori. Küsitlusele vastas kokku 7356 noort. Uuriti, millistes tegevustes on noored viimase kolme aasta jooksul osalenud. Vastanutest 38% olid osalenud rohkem kui kolmes tegevuses, 35% 2–3 tegevuses ja 17% ühes tegevuses. Nooremas vanusegrupis osaleti oluliselt rohkem mitmes tegevuses ja vanemas rohkem ainult ühes tegevuses. Vaid 10% vastanutest ei olnud viimase kolme

¹ 2015 aastast noorteinfo infopäringuid indikaatoris enam ei kajastata ning kuna see tegevus realselt aktiivset osalust ei peegelda, siis seda analüüsis ei käsitleta.

aasta jooksul osalenud üheski tegevuses (sh 10–18-aastastest umbes 5% ja 18–26-aastastest 15%) (Kirss ja Batujeva 2011).

Nagu eespool viidatud, sõltub nii noorsootöös osalemine kui ka tegevuste valik noore vanusest. Üle 18-aastaste hulgas on osalus noorsootöös madalam kui nooremate hulgas tõenäoliselt põhjusel, et pärast keskhariduse omandamist väljendavad enamad noored oma huvisid erialavalikutena kutse- või kõrghariduses või asuvad tööle, sh õpingute kõrval. Nii võib noorsootöö roll noore huvide arendajana muutuda selles vanuses väiksemaks. 2017. aasta algul viidi Eesti üldhariduskoolides läbi õpilaste rahuloluküsitluse pilootuuring (Eesti üldhariduskoolide rahuloluküsitlus 2017), mille raames küsiti õpilastelt muuhulgas noorsootöös osalemise kohta vaatlusalusel õppeaastal, rahulolu kohta üldhariduskoolis toimuvate huvitegevustega ning noorsootöös mitteosalemise põhjuseid. Noorsootöös osalemist käsitlevale osale vastasid 86 kooli õpilased 4. (1533 õpilast), 8. (1289 õpilast) või 11. klassist (1210 õpilast)². **Noorsootöös osalevad enam 4. klassi õpilased, kellest 87% osaleb vähemalt ühes tegevuses. 8. ja 11. klassi õpilastest osaleb noorsootöös pisut vähem – 78–79%** (tabel 2). Kui vastanud 4. klassi õpilastest kõige suurema osakaalu moodustasid kooli huviringides osalejad (57%), siis vanemates klassides jääb kooli huviringides osalenute osakaal alla 40%, samal ajal huvikoolis osalejate osakaal jääb kõigis klassides 40 ja 50% vahele (tabel 2). 4. klassi vastanutest osaleb vähemalt kahes tegevuses 54%, 8. klassis aga 61% ja 11. klassis 66%.

Tabel 2. Eesti üldhariduskoolide 4., 8. ja 11. klasside õpilaste noorsootöö tegevustes osalemine rahulolu-uuringu pilootküsitluse andmetel 2016/2017. õppeaastal³

	4. klass	8. klass	11. klass
Noorsootöös osalemise küsimustele vastanuid	1533	1289	1210
Noorsootöös osalemise küsimustele vastanute osakaal kõigist sama klassi õpilastest 2016/2017. õppeaastal	10,9%	10,7%	17,3%
<i>Huviring koolis</i>	56,9%	32,7%	38,8%
<i>Mõne projekti või ürituse korraldamine koolis</i>	–	32,6%	40,5%
<i>Huvikool</i>	49,1%	43,3%	47,6%
<i>Avatud noortekeskuse või -toa tegevused</i>	19,0%	11,6%	6,8%
<i>Noortelaager</i>	27,4%	21,3%	17,2%
<i>Noortemalev</i>	–	8,5%	3,2%
<i>Mõni noorteorganisatsioon või –ühing</i>	5,9%	7,2%	8,8%
<i>Osaluskoogu (õpilasesindus, noortevolikogu vms)</i>	–	13,2%	14,1%
Vähemalt ühes tegevuses osalenuid	1331	1003	955
sh vähemalt kahes tegevuses osalejaid	720	615	626
Vähemalt ühes tegevuses osalenute osakaal kõigist vastanutest	86,8%	77,8%	78,9%
Ei ole noorsootöös osalenud	13,2%	22,2%	21,1%

Allikas: autori arvutused Eesti üldhariduskoolide rahuloluküsitluse (2017) ning EHISE andmetel

Rahulolu noorsootöoga

Selleks, et noorsootöö arendamisel laiemalt ja noorsootöö tegevuste pakkujatel kitsamalt oleks võimalik jälgida, kas pakutavad tegevused vastavad noorte vajadustele, ning sellest lähtuvalt tegevusi arendada, on oluline regulaarselt hinnata noorte rahulolu tegevustega, milles nad osalevad.

2015. aasta noorte rahulolu-uuringu andmetel (Ernst & Young Baltic 2016) on **noorsootöoga rahul 87% noorsootöös osalevatest noortest** (sh väga rahul 57%, pigem rahul 30%). Eesti keelest erineva emakeelega noored

² Analüüsis ei ole käsitletud kirjeid, kus ei ole noorsootöös osalemise kohta üldse vastatud, ning kirjeid, kus isikud on samal ajal märkinud, et nad osalevad vähemalt ühes tegevuses ning ei osale üheski tegevuses.

³ Küsimuse sõnastus: „Kas sa sellel õppeaastal osaled või oled osalenud nendes noortele mõeldud tegevustes?“

andsid üldiselt paremaid rahuloluhinnanguid kui eesti emakeelega noored – näiteks väga rahul oli 63% eesti keelest erineva emakeelega noortest, kuid 56% eesti emakeelega noortest.

58% vastanud noortest olid noorsootöös osaledes väga palju uut õppinud, 37% olid õppinud mõnesid uusi asju. 45% vastanutest ütlesid, et tegevuse juhendajad/õpetajad/noorsootöötajad arvestavad alati nende soovidega ning 43% vastasid, et nende soovidega arvestatakse mõnikord. 45% 12–26-aastaste jaoks on noorsootöös osalemine väga oluline ning 34% jaoks pigem oluline. 63% 7–11-aastaste jaoks on noorsootöö tegevus, milles nad osalevad, väga huvitav ning 25% jaoks pigem huvitav.

Noored andsid ka hinnangu, kas nende kodukohas on piisavalt noorsootöö võimalusi. 9% vastanutest ütlesid, et nende kodukohas ei ole üldse noorsootöö võimalusi. 15% neist, kes ei olnud noorsootöös osalenud, ning 8% neist, kes osalesid, ütlesid, et nende kodukohas ei ole üldse noorsootöös osalemise võimalusi. Piirkonniti saab välja tuua, et noorsootöö võimaluste olemasolu hindavad paremaks Harjumaal, Tartumaal, Pärnumaal elavad noored ning nende noorte osakaal, kes ütlevad, et nende kodukohas ei ole noorsootöövõimalusi, on kõige suurem Ida-Virumaal (17%) ning seejärel Lääne-Virumaal (15%) ja Valgamaal (14%).

Osalus noorsootöös tegevuste kaupa

Huviharidus⁴

Huviharidust korraldatakse huvikoolides õppekava alusel. 2016. a novembri seisuga oli EHISes⁵ registreeritud 748 huvikooli, kuid 2016/2017. õppeaasta õppurite ja pedagoogide kohta olid andmed selleks ajaks kinnitanud neist vaid 597⁶. Järgnevalt analüüsitakse vaid andmed kinnitanud huvikoolide andmeid. 2013. aastast alates on andmed kinnitanud huvikoolide hulgas kõige enam spordikoole (tabel 3). **2016/17. õppeaastal on spordikoole 40% kõigist huvikoolidest, muusika- ja kunstikoole 22%, muid huvikoole kolmandik ning tehnika-, loodus-, loome- ja huvimajasid või -keskuseid 4% kõigist huvikoolidest.** Viimase kümne aastaga on huvikoolide arv pea kahekordistunud.

Tabel 3. Huvikoolid Eestis 1995.–2016. aastatel

Huvikooli alamtüüp ⁷	1995	1998	2001	2004	2008	2011	2013	2014	2016
muusika- ja kunstikoolid	70	86	91	97	123	129	135	135	133
spordikoolid	56	57	43	55	76	123	235	244	241
tehnika-, loodus-, loome- ja huvimaja või -keskus					21	22	22	25	22
Muu					93	142	173	187	201
HUVIKOOLE KOKKU					313	416	562	591	597

Allikas: 1995–2004 – Y. Rosenblad (2007). *Kultuuri ja spordi roll ühiskonna sidususele, Sotsiaaltrendid 4, lk 114; alates 2008 – EHIS*

⁴ „Noorsootöös käsitletakse huviharidust kui pikaajalist süsteemset juhendatud tegelemist huvialaga vaba tahte alusel tasemeõppest ja tööst vabal ajal. Selle eesmärk on süvendatud teadmiste ja oskuste omandamine valitud huvialal. Huviharidus on noorsootöö üks formaalsemaid väljundeid, mis järgib samuti vabatahtlikkuse printsiipi (Noorsootöö õpik 2013). Huviharidusstandardis (2007) on määratletud huvihariduse eesmärk, ülesanded ja õppekorralduse alused. Huviharidust korraldatakse huvikoolides õppekava alusel.

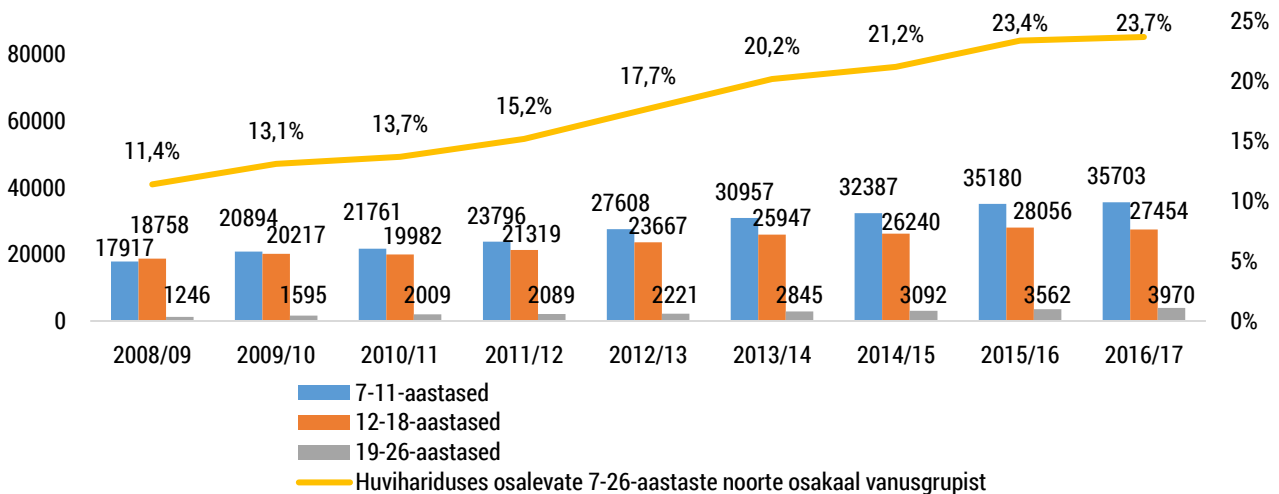
⁵ Esimesed andmed Eesti Hariduse Infosüsteemi huvihariduse moodulis on 2008/2009. õppeaasta kohta. Enne seda oli HTMis huvikoolide tegevuslubade register, kuid huvikoolides osalemise kohta kogus mõningal määral andmeid Statistikaamet. Nii hariduse kui ka noorsootöö aasta ülevaateid tehakse EHISest reeglina 10. novembri seisuga.

⁶ Siin ja edaspidi on arvestatud ainult neid huvikoole, kes on EHISes oma andmed vaatlusaluse õppeaasta kohta kinnitanud, kuna andmete kinnitamine on ainus objektiivne tõend selle kohta, et huvikoolis õppetöö toimub. Info 2016/2017. õppeaastal andmete kinnitamise kohta on 23.11.2016 seisuga.

⁷ Liigitus tuleneb huviharidusstandardist (2007).

Alamtüübiti on huvikoolide omavahelised proportsioonid viimastel aastatel jäänud samaks. Omandivormiti jagunevad huvikoolid alamtüüpide kaupa erinevalt – kui kõigist huvikoolidest 78% on eraomanduses, siis muusika- ja kunstikoolidest on eraomanduses vaid 30%, tehnika-, loodus-, loome- ja huvimajadest või -keskustest 46%, samas nii spordikoolidest kui ka muudest huvikoolidest 94%.

2016/2017. õppeaastal õpib vaatlusaluse õppeaasta kohta andmed kinnitanud Eesti huvikoolides kokku 85 520 isikut (116 415 õppekava järgi märgitud õppurit⁸), kellest 67 127 isikut (91 944 õppekava järgi märgitud õppurit) on 7–26-aastased ehk noored. **Huvikoolides osalevate 7–26-aastaste noorte arv ja osakaal vanusegrupist on aasta-aastalt kasvanud** (joonis 2), vanuseline jaotus on aastate jooksul jäänud samaks.

Joonis 2. Huvikoolis osalevad noored vanusegrupiti ning nende osakaal kogu vanusegrupist

Allikas: autori arvutused Eesti Statistikaameti (noorte koguarv) ja EHISE andmetel

Huvikoolis õppivatest noortest 73% õpivad ühel õppekaval. Kahel õppekaval õpib 20% noortest huvikoolide õpilastest ning 7% kolmel või enamal õppekaval. Kõigist noortest **huvikooliõppuritest üle poole õpivad spordi valdkonna õppekavadel**, alla kolmandiku muusika ja kunsti valdkonna õppekavadel. Kuigi tehnika ja looduse valdkonna õppekavadel õppijate arv ja osakaal kõigist õppijatest on aastate jooksul kasvanud, moodustavad nad vaid veidi üle 3% kõigist huvikooliõppuritest.

2015. aastal noorsootöoga rahulolu uuringu andmetel on **huviharidusega kokku rahul 89%** osalenutest: väga rahul 64% (väga rahul olnute osakaal oli parem veel ainult laagrite puhul – 65%) ning pigem rahul veel 25%. Huviharidusega on pisut rohkem rahul tüdrukud (66%+24%; poisid 59%+27%). Huvihariduse valdkondadest ollakse kõige enam rahul kunsti valdkonnaga (93%) ning kõige vähem muusika valdkonnaga (79%). Vastanud noorte jaoks on kõige kasulikumaks osutunud just huvihariduses osalemine, mille puhul 71% vastanutest on öelnud, et nad on omandanud väga palju uusi teadmisi.

Huvitegevus⁹

Huvitegevuse erinevus huviharidusest seisneb eelkõige selles, et huvitegevus ei pea lähtuma õppekavast (ENTK, HTM 2017). Huvitegevust võidakse samuti läbi viia huvikoolis, kuid huvitegevus võib toimuda ka näiteks avatud noortekeskustes, spordiklubides, noorteühingutes, üldhariduskoolides ja muudes kohtades. Huvihariduse ja

⁸ Üks isik võib õppida mitmes huvikoolis ja mitmel õppekaval. Õppur – ühel õppekaval õppiv isik.

⁹ Noorsootöö õpikus (2013) on huvitegevus määratletud kui lühiajaline süsteemne juhendatud tegelemine huvialaga vaba tahte alusel tasemeõppest ja tööst vabal ajal süvendatud teadmiste ja oskuste omandamiseks valitud huvialal. Huvihariduse ja huvitegevuse võimaluste kaardistamise uuringus (Villenthal jt 2016) on huvitegevus määratletud kui juhendatud huvialaga tegelemine vaba tahte alusel väljaspool perekonda, tasemeharidust ja tööd, mis ei kuulu huvihariduse alla.

huvitegevuse kaardistamise uuringu raames kohalike omavalitsuste hulgas läbi viidud küsitlusele (Villenthal jt 2016) tuginedes saab öelda, et vastanud omavalitsustes on huviringe kõige enam spordiklubides, üldhariduskoolides, noortekeskustes, kodanikuühendustes/noorteühendustes. Veidi vähemal määral on huviringe küsitlusele vastanud omavalitsustes ka huvikoolide juures, kultuuri- või seltsimajades ja raamatukogudes. Registrite ja küsitluse andmeid koondades on huvihariduse ja huvitegevuse võimalused uuringus kokku võetud. Selle tulemuste põhjal saab öelda, et kõige enam võimalusi huvihariduses ja huvitegevuses osalemiseks on spordi ning muusika, tantsu ja kunsti valdkonnas ning ka osalejaid on neis valdkondades kõige enam. Looduse ning tehnika- ja täppisteaduste valdkonnas on nii osalemise võimalusi kui ka osalejaid kõige vähem.

Huvihariduse ja huvitegevuse kaardistamise uuringust selgus, et spordiregistri andmetel osaleb spordikoolides ja -klubides ligi 120 000 19-aastast ja nooremast ning laulu- ja tantsupeo registris on erinevates kollektiivides osalejatena üle 37 000 isiku. Kuna spordiregistri andmetest kajastuvad spordikoolide õpilased huvikoolide andmetes ning laulu- ja tantsupeo registri andmetest võivad suure osa moodustada koolide kollektiivid, mille tegevus peaks sisalduma üldhariduskoolide huvitegevuses, ning mõlemal juhul ei saa topelt kajastatuid eristada, ei käsitleta siinkohal täpsemalt nende registrite infot. Looduse ja tehnika valdkonna huvihariduses või huvitegevuses osalejate kohta lisaks EHISe andmetele registrites infot ei koguta.

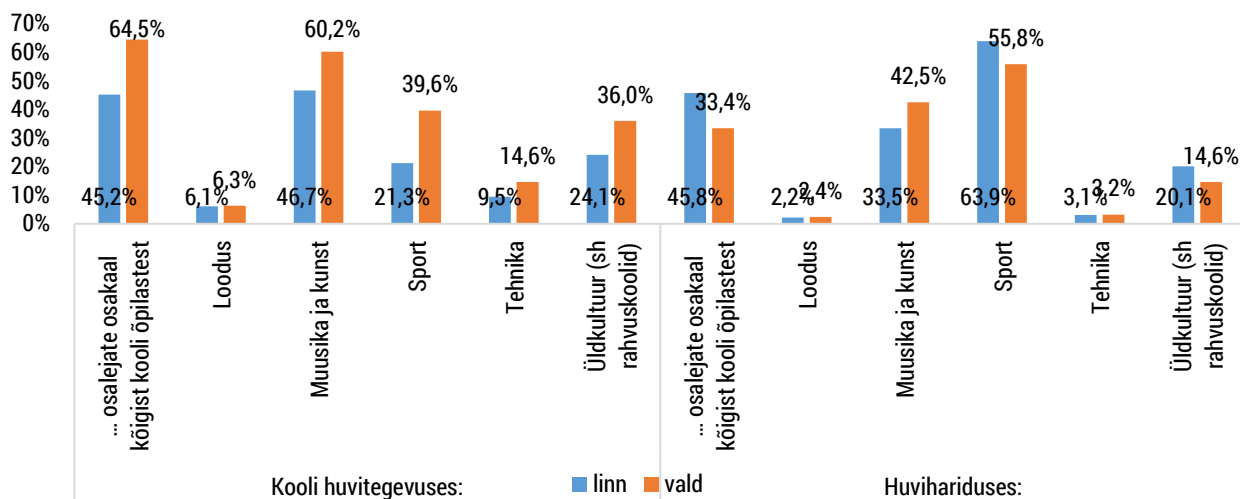
Üldhariduskoolide huvitegevuses osaleb EHISe andmetel veidi üle poole üldhariduskoolide õpilastest (tabel 4), osalus on viimasel viiel aastal veidi vähenenud. Kõige enam õpilasi osaleb muusika ja kunsti huviringides. Looduse ja tehnika valdkonna huviringides osaleb üldhariduskoolides oluliselt rohkem õpilasi kui huvikoolide looduse ja tehnika valdkondade õppekavadel.

Tabel 4. Üldhariduskoolide huvitegevuses osalemine

		2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017
Valdkond	loodus			4521	4429	4580
	muusika ja kunst			39845	39143	38646
	sport			20827	20763	21314
	tehnika			8013	7828	8569
	üldkultuur			21843	21015	21450
Huvitegevuses osalejaid kokku		76896	73100	73788	72810	74016
üldhariduskooli statsionaarse õppe õpilaste arv		134975	135392	137236	140483	143713
Osakaal kõigist üldhariduskoolide statsionaarse õppe õpilastest		57,0%	54,0%	53,8%	51,8%	51,5%

Allikas: EHIS, autori arvutused

Üldhariduskoolides toimuv huvitegevus on oluline ennekõike nooremate jaoks ning maapiirkondades. Kui 2016/2017. õppeaastal käis maapiirkondade üldhariduskoolide õpilastest kooli huviringides sisuliselt kaks kolmandikku, siis linnades alla poole. Huvikoolis käib linnakoolide õpilastest 46% ning maakoolide õpilastest kolmandik. Valdkonniti osaletakse vaid spordi valdkonna tegevustes rohkem huvikoolides. Ülejäänud valdkondadega tegelevad üldhariduskoolide õpilased pigem kooli huviringides (joonis 3).

Joonis 3. Üldhariduskoolide õpilaste osalemine kooli huvitegevuses ja huvihariduses linna- ja maakoolides 2016/2017. õppeaastal

Allikas: EHIS, autori arvutused

Üldhariduskoolide 4., 8. ja 11. klassi õpilaste hulgas läbi viidud rahuloluküsitluse (2017) andmetel osaleb kooli huviringides küsitlusele vastanud 4. klassi õpilastest 57%, 8. klassi õpilastest 33% ning 11. klassi õpilastest 39%. Oluline on välja tuua, et kui huvikoolis ja kooli huviringis osalemised on kaks olulisemat noorsootöös osalemise viisi õpilaste hulgas, siis ka selle küsitluse andmetel osaletakse huvikoolides enam linna- ning kooli huviringides enam maakoolides.

2015. aasta rahulolu-uuringu andmetel (Ernst & Young Baltic 2016) on **huvitegevusega tervikuna rahul 86%** neist, kes selle kohta vastasid (56% oli väga rahul, 30% pigem rahul). 7–11-aastased on huvitegevusega pisut rohkem rahul, kui 12–26-aastased (88% vs. 84%). Samas on nooremas vanusegrupis oluliselt rohkem vastanuid öelnud, et nad on huvitegevusega väga rahul (66% 7–11-aastasest, 50% 12–26-aastastest vastanutest).

2017. aasta üldhariduskoolide rahuloluküsitluse (2017) andmetel olid koolis toimuva huvitegevusega kõige enam rahul 4. klassi õpilased – täiesti nõus oli väitega „Olen rahul koolis toimuvate huviringidega“ 60,5% vastanutest ning neid, kes vastasid, et nad on täiesti nõus või pigem nõus, oli kokku 85,5% vastanutest. 8. klassis küsimusele vastanud õpilastest oli sama väitega nõus 27% ning täiesti nõus või pigem nõus kokku 65,9%. 11. klassis olid samad osakaalud 31,8% ja 71,7%. Vanema vanusegrupi tulemuste suurele erinevusele kahe küsitluse võrdluses on raske põhjendusi leida. Põhjuseks võib olla erinev meetodika – noorsootöoga rahulolu küsitlusele võisid vastata eelkõige need noored, kes on üldiselt aktiivsemad ja nende tegevustega, milles osalevad, rohkem rahul. 2017. aasta küsitlus võis hõlmata laiemat sihtgruppi – arvestades, et 2015. aasta uuringus vastas huvitegevuse kohta 732 7–26-aastast noort, siis 2017. aasta üldhariduskoolide küsitlusele vastas koolis toimuva huvitegevusega rahulolu kohta hoolimata sellest, et tegu oli pilootuuringuga, kolme klassi peale kokku 2252 last.

Noorteühingud

„Noorteühing on mittetulundusühing, mille liikmetest vähemalt kaks kolmandikku on noored ja mille eesmärgiks on noorsootöö korraldamine ja läbiviimine“ (HTM). Eesti Noorteühenduste Liitu¹⁰ (edaspidi ENL) kuulub 58 noorteühendust, mille tegevuses osaleb üle 28 000 noore. 14 ühingus on üle 500 liikme, kuues jääb liikmete arv vahemikku 100–500, 18 ühingus on 25–100 noort ning 17 ühingus on alla 25 liikme. ENL-i liikmeks olevad noorteühendused paiknevad enamjaolt Harjumaal (30 ühingut) ja Tartumaal (11 ühingut).

2016. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt toetatud **17 üleriigilises noorteühingus oli kokku üle 14 000 liikme (4,5% kõigist 7-26-aastastest noortest)**. Ühingute toetamise kriteeriumiks on, et ühingus on vähemalt 500 liiget ja ühing tegutseb vähemalt viies maakonnas. Suurimaks füüsilistest isikutest liikmete arvuga noorteühinguks (üle 2000 liikme) oli 2016. aastal MTÜ Urban Style, mis tegeleb erinevate sotsiaal-, integratsiooni- ja kultuuriprojektidega ning huvikooli JJ-Street pidamisega. Üle 1000 liikme oli 2016. aastal veel Eesti Breiktantsu Liidus, Eesti Skautide Ühingus, ELO-s, Eesti 4H-s ja YMCA-s.

2017. aasta üldhariduskoolide rahuloluküsitluse andmetel **osales noorteorganisatsioonides või -ühingutes (sh õpilaskogus) 6–9% noortest**: 4. klassi vastanutest 5,9%, 8. klassi vastanutest 7,2% ning 11. klassi vastanutest 8,8%. 4. ja 8. klassides on noorteorganisatsioonides osalejaid rohkem maapiirkondades (4. klassis 7,3%, 8. klassis 11,8% vastanutest).

2015. aasta noorsootööga rahulolu uuringu andmetel on noorteühingutes osalemisega väga rahul 48% neis osalenud vastanutest ning pigem rahul 34%, **st kokku on noorteühingutega rahul 82% vastanutest**. Kuigi üldiselt on rahulolu noorteühingute tegevuste erinevate aspektidega kõrge, on noorteühingutega rahulolu ülejäänutest veidi kehvem arvestades, et enamiku teiste noorsootöö tegevuste puhul on väga rahul vastanute osakaal kõigis lõigetes vähemalt 50% – ühingutega on väga rahul näiteks vaid 36% poistest, 44% 12–26-aastastest ning 44% eestikeelsetest vastanutest.

Noorte osalus otsustusprotsessis

„Maakondlik noorte osaluskogu ehk noortekogu võimaldab noortel osaleda otsustusprotsessides ning kaitsta enda huvisid neid puudutavates valdkondades maakondlikul tasandil.“ (Eesti Noorteühenduste Liit). Erinevates maakondades on noortekogul erinev roll – peale erinevate ürituste, töötubade jms korraldamise võivad nende liikmed kuuluda erinevatesse komisjonidesse ning saavad selle kaudu oma ideid otsustajateni viia ja teoks teha. Kohaliku omavalitsuse noortevolikogu tegutseb valla- või linnavolikogu juures nõuandva koguna. Noortevolikogu eesmärk on nõustada valla- või linnavolikogu noortega seotud küsimustes. Noortevolikogusse saavad kuuluda 13–26-aastased sama omavalitsuse territooriumil registreeritud või õppivad noored. **Maakondlikesse noortekogudesse kuulus 2016. aastal 316 noort ja omavalitsuste noortekogudesse 593 noort.**

Igal aastal korraldab ENL koostöös maakondlike noortekogude ja omavalitsuste noortevolikogudega igas maakonnas ühe osaluskohviku. Osaluskohviku eesmärk on mitteformaalses keskkonnas kokku tuua erinevad

¹⁰ ENLi täisliikmeks on noorte või noorsootööga tegelev kasumit mittetaotlev juriidiline isik, mille liikmete arv on vähemalt 10 ning vähemalt 2/3 liikmetest on nooremad kui 30-aastased. Ühendus peab olema tegutsenud vähemalt ühe aasta. Noorteühendused tegutsevad paljudes valdkondades (keskkond, mitteformaalne haridus, tervis, religioon, vähemused, infotehnoloogia ja tehnika, kunst ja kultuur, meelelahutus, ettevõtlus ja majandus, heategevus, maailmavaate levitamine, noorte huvide esindamine kohalikul tasandil), kuid oluline on, et nende tegevuses juhindutaks noorsootöö põhimõtetest. Ühenduste sihtgruppideks on ja neis osalevad kooliõpilased, tudengid, töötavad ja NEET-noored, aga ka täiskasvanud. Ühendused tegutsevad nii kohalikul, maakonna kui ka riigi tasandil.

osapooled – noorte esindajad ja otsustajad – ning koos arutleda ühiskonna või kogukonna jaoks olulistel teemadel. **2016. aastal osales osaluskohvikutes 1354 noort.**

Laagrid

Noorte püsi- ja projektlaagrid on vastavalt üle või alla 60 päeva tervistavat ja arendavat puhkust pakkuvad laagrid, mille vahetus kestab vähemalt kuus päeva (HTM). Noortelaagrid loovad noortele võimalused tervistavaks ja arendavaks tegevuseks laagrites läbi viidavate noorteprogrammide ja -projektide kaudu ning neis saadakse lisaks eelnevale iseseisva elu, suhtlemis- ja toimetulekukogemusi (Eesti Noorsootöö Keskus)¹¹. **Laagrites on osalenud enamasti üle 28 000 noore aastas.** Soodustuusikuga¹² on igal aastal laagrites osalenud üle 2000 lasterikastest või vähekindlustatud peredest või asenduskodudest pärit last. Soodustuusikuga osaleb igal aastal laagrites ka 78 Porkuni ja Tartu Maarja kooli keskmise või raske puudega noort.

Noorte rahulolu laagrites osalemisega on kõrge: **65% laagrites osalenud noortest on nendega väga rahul (see näitaja on ülejäänud tegevustega võrreldes kõige kõrgem) ja 24% pigem rahul.** Ka laagris osalemise kasulikkust hinnatakse pigem kõrgelt – nende osakaal, kes on vastanud, et nad on sellest tegevusest väga palju õppinud, on kõrgem ainult huvihariduse ja osaluskogude puhul. Laagrite puhul hinnati ka tegevuste juhendajate pädevust kõrgemalt kui muudes tegevustes ja samaväärselt huvihariduse juhendajate pädevusega. 72% noortelaagrite kohta vastanutest soovitasid ka oma sõpradel neis osaleda.

Malevad ja teised tööhõivevalmidust toetavad tegevused

„Noortemalev on noorte konkurentsivõimet toetav töökasvatuslik projekt, mis ühildab töötamise ja noorsootöö võimalused. Maleva eesmärgiks on noorte konkurentsivõime tõstmine noore tööalaste oskuste ja teadmiste arendamise kaudu.“ (HTM). Noorte suvist töötamist malevates on samuti pikka aega toetatud Hasartmängumaksu Nõukogu vahenditest¹³. **2016. aastal osales malevates 3888 noort.** 2016. aastal tõsteti oluliselt õõbimisega malevavahetuste toetust, et suurendada õõbimisega malevavahetuste osakaalu. Tänu sellele osales õõbimisega malevates 2016. aastal rohkem noori kui näiteks 2014. või 2015. aastal. **54% 2015. aasta noorsootööga rahulolu uuringus noortemalevate kohta vastanutest olid tegevusega väga rahul ja 41% pigem rahul.** Seega kokkuvõttes oli osalejate rahulolu malevate puhul kõigi käsitletud tegevuste hulgas kõige kõrgem. Venekeelsetest vastajatest oli malevaga väga rahul 67%, eestikeelsetest 54%. Noortemalevad oli ainus tegevus, millega poisid olid enam rahul kui tüdrukud (98% vs. 93%).

Noorte tööhõivevalmiduse toetamisele ja kogukonna väärtustamisele on suunatud ka **kogukonnapraktika.** Kogukonnapraktika on üldhariduskoolide ja vabaihenduste koostööprogramm, mis aitab koolinoortel käia praktikal, kus nad õpivad tundma kohalikke algatusi ja kogukonna inimesi. Noored osalevad mõne nädala jooksul enda valitud vabaihenduse töös ja näevad, milliseid ühiskonnaprobleeme vabaihendid lahendavad ja kuidas nad seda teevad (Hea Kodanik). Kogukonnapraktika metoodikat rakendati Eestis esmakordselt 2013/2014. õppeaastal kahe kooli, 113 õpilase ja 16 vabaihendusega. **2016. aastal osales programmis 19 kooli 608 noorega**

¹¹ Laagrite tegevus on selgelt reglementeeritud selleks, et tagada laagrites noortele tervistava ja arendava puhkuse veetmiseks sobivad tingimused – tervisekaitse nõuded, noortelaagris töötavate isikute kvalifikatsioon jne. Noorsootöö seadusega on sätestatud tingimused laagripidajatele, laagrikeskkonnale ja personalile. Laagrites on noorel võimalus ennast arendada sisutihedas programmis, turvalises ümbruskonnas, järelevalve all ning reeglina looduskaunis kohas. Laagreid toetatakse riigieelarvest Hasartmängumaksu Nõukogu vahenditest.

¹² Omavalitsused saavad toetust vähekindlustatud perede laste laagrites osalemise toetamiseks. Kui laagri päevamaksumus on laagrist sõltuvalt 9,6–23 eurot, siis soodustuusiku toetus 2016. aastal oli 10,4 eurot.

¹³ 2016. aastal korraldati noortemalevaid ESF vahenditest täiendavalt 12 KOV-is, kus malevaid varem ei olnud, ning toetatud malevates sai tegevustest osa 132 noort (ENTK 2017).

ja koostööd tehti 113 vabaihendusega. 2018. aasta lõpuks on plaanis rakendada programmi vähemalt 50 gümnaasiumis ning kaasata üle 3000 õpilase ja 350 vabaihenduse.

Kutselaborid on suunatud eelkõige tööhõivevalmiduse toetamisele. Kutselaborid on erinevate seadmetega varustatud mobiilsed haagised, mis võimaldavad noortel tutvuda metalli- ja puidusektori ametitega. Kuna selle tegevuse käivitamine võttis planeeritust kauem aega, ei olnud 2016. aastal kutselaborite töös veel võimalik osaleda.

Noorteprojektid

Erasmus+ programmi¹⁴ noorteprojektide puhul on Eestis andmed selle kohta, kui palju on osaletud noortevahetustes, Euroopa vabatahtlikus teenistuses ja noorte osalusprojektides. **Erasmus+ projektides on igal aastal osalenud orienteerivalt 3000 noort.**

2015. aastal käivitus programm „**Noortekohtumised**“, et soodustada Eestis elavate 11–16-aastaste erineva emakeelega noorte omavahelist suhtlemist, teineteisemõistmist ja arengut (SA Archimedes noorteagentuur). **Nii 2015. kui ka 2016. aastal osales noortekohtumistel veidi üle 1700 noore.**

2016. aastal alustati projektikonkurssiga „**Nopi üles**“ noorte omaalgatuslike kogukonna arengut käsitlevate ideede väljatöötamise ja elluviimise toetuseks. Omaalgatused on näiteks pikemas perspektiivis kogukonnale kasulike sündmuste korraldamine, vahendite soetamine, koolituste-seminaride korraldamine ja muud kogukonna arengut toetavad tegevused. Programmist saavad toetust taotleda vähemalt 2-liikmelised 7–26-aastaste noorte grupid ning nende tugiisikud ja juhendajad maksimaalselt 2000 euro ulatuses. **2016. aastal rahastati 23 ideed, mille projektimeeskondades oli 111 noort ja millest kasusaajaid oli ligi 2500.** Programmi viiakse ellu avatud noortekeskuste kaudu.

Noorte otsesele osalemisele on suunatud veel näiteks järgmised avatud noortekeskuste projektid „EV100: Kas hundil on pojad või kutsikad?“ (noortele looduses liikumise võimaluste tutvustamine ja nende julgustamine looduses vaba aega veetma), Briti Nõukogu rahastatav „PickUp – Briti eri“ (noortelt noortele huvitegevuse käimalükkamine või laiemalt kogukonda mõjutav algatus) (Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus). Avatud noortekeskuste projektikonkursi kaudu, kus üheks hindamiskriteeriumiks oli, et projekti idee väljatöötamisse või projekti elluviimisse oleksid kaasatud noored ise, **toetati 2016 aastal 184 projekti, nendest 25 LTT valdkonnas.**

Avatud noortekeskused¹⁵

„Noortekeskus on noorsootöoasutus, mille tegevust korraldavad kohalikud omavalitsused või mittetulundusühingud.“ (HTM) Noortekeskused on peamised noorsootöö teostajad ning neis on esindatud kõige laiem valik erinevaid noorsootöö teenuseid. Noortekeskustes pakutakse kahte liiki tegevusi. Need on **tava- ehk**

¹⁴ Erasmus+ on Euroopa Liidu programm aastateks 2014–2020 ning selle kaudu rahastatakse rahvusvahelisi projekte hariduse, spordi ja noorte valdkonnas. Noortevaldkonnas toetatakse projekte, mis vastavad järgmistele eesmärkidele: (1) noorte võtmepädevuste arendamine, noorte aktiivne tegutsemine Euroopa demokraatlikus elus, kultuuridevahelise dialoogi edendamine, sh solidaarsuse ja kaasatuse suurendamine, tööturu oskuste ja pädevuste arendamine; (2) noorsootöö kvaliteedi tõstmine, koostöö edendamine noorsootöö ja teiste valdkondade vahel (tööturg, haridus jm); (3) teadmus- ja tõenduspõhise noortepoliitika arengu toetamine, valdkonna poliitikate kujundamine, mitteformaalse ja informaalse õppimise tunnustamine; (4) rahvusvahelise noorsootöö tugevdamine.

¹⁵ Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus (Eesti ANK) määratleb noortekeskuse järgnevalt: „Noortekeskus on avatud noorsootöö põhimõtetest lähtuv noorsootöoasutus, kus vabatahtlikkuse alusel võivad käia kõik noored ja mis saab olla ümbruskonna noorsootöö korraldamise keskus. Noortekeskused on loodud noorte initsiatiivi toetusel, nende eelistustest lähtuvalt ning tegutsevad eelkõige noorte huve ja vajadusi silmas pidades“ (Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus).

baastegevused, mis on igas keskus: avatud noorteruum/tuba¹⁶, projektinõustamine ja noorte initsiatiivi toetamine, noorteinfo edastamine, noorte esmatasandi nõustamine ja vajaduse korral spetsialisti juurde suunamine, temaatilised ennetustegevused, vabatahtliku tegevuse võimaldamine, noorte osaluskoegade/aktiivgruppide koordineerimine või toetamine. **Tegevused, mida pakutakse tavapäraselt eriettevalmistuse** (load, litsentsid, standardid jne) või **lisaressursside** (raha, spetsialistid) **olemasolul** on mobiilne noorsootöö, tööhõivelisuse toetamine (Noorte Tugila, tööbörsi ja õpilasmaleva rühmade korraldamine), võrgustikutöö projektid, huvitegevus, noortelaagrite korraldamine, noorte temaatilised koolitused, rahvusvaheline noorsootöö, huvipõhised tugigrupid ja individuaalne töö.

Lisaks pakuvad noortekeskused **ruume teistele osalistele** erinevate tegevuste läbiviimiseks. Samuti toimivad noortekeskused **avatud ruumi teenuse pakkujana**, kus avatud noorsootöö meetodil luuakse noortega kontakt, et suunata neid huvitavate tegevuste juurde kas keskus endas või partnerite juures.

Igal aastal lisandub Eestis uusi noortekeskusi. 2016. aastaks oli Eestis 263 avatud noortekeskust. Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendusse kuulub neist 154 (97 liiget, millest osal on mitu keskust).

Eesti ANK on noortekeskuste logiraamatu infole¹⁷ ning riiklikule statistikale tuginedes hinnanud, et **2016. aastal osales avatud noortekeskuste töös¹⁸ Eestis kokku üle 80 000 isiku**, kellest 7–26-aastaseid oli veidi üle 71 000. Kõigist osalejatest 40% on 7–11-aastased ning 35% 12–16-aastased. Kuigi 7% osalejate vanus ei ole teada¹⁹, võib ka neist suurem osa olla 7-26-aastased. Keskmiselt on vanemates vanusegruppides avatud noortekeskuste töös osalejaid vähem, kuid noortekeskustes käivate noorte vanus sõltub sellest, milliseid tegevusi konkreetsetes keskustes korraldatakse. Eesti ANKi hinnangul osaleb piirkonna iseärasustest lähtuvalt avatud ruumi tegevustes 60–70% noortekeskuses käijatest, ühistegevustes, koostööpartnerite üritustes ja noorteüritustes 15–20%, huvitegevustes 15–30%, erinevates projektides (nii kohalikes kui rahvusvahelistes, mida noored ise korraldavad) 5–10%, laagrites ja malevates 2–5%, tugigruppides, spetsiifilistes tugiteenustes ja nõustamises 2–5% ning aktiivgruppides ja osaluskoogudes 2–5% noortekeskustes käijatest.

Detailsemalt on infot võimalik välja tuua vaid Noorte Tugila tegevuskava²⁰ raames kaasatud noorte kohta. 31.12.2016 seisuga on Kasearu ja Trummi (2017) analüüsi andmetel **Noorte Tugila logiraamatusse kantud 1778 juhtumit ehk noort** (keskmiselt 2% avatud noortekeskuste kõigis tegevustes osalejatest). 2016. aasta lõpuga on programmi tegevused läbinud 776 noort, kellest 231 noorel on tegevuste läbimisest möödunud vähemalt 6 kuud. Neist 56% on asunud tööle, 21% õpib tasemeõppes, 4% on Kaitseväes ning 4% on rasedus- või lapsehoolduspuhkusel.

¹⁶ Avatud ruum tähendab avatud ruumi meetodit, mis on noortele arendavaks tegevuseks tingimuste loomise vahend, mille korral tegevus: on avatud igale noorele, seadmata eeltingimusi tema töekspidamistele, võimetele, oskustele, teadmistele ja rahalistele võimalustele; kaasab aktiivselt noori tegevuste algatamisse ning arendamisse; võimaldab noorele suhtlemist ja arendavat tegevust talle sobival kodu- ja koolivälisel ajal, seades esikohale noore omaalgatuse arendamise ja luues tingimused mitteformaalseks õppimiseks, eelkõige kogemuste omandamiseks tegevuse ja suhtlemise kaudu. (Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus)

¹⁷ 2013. aastal loodi Eesti ANK eestvedamisel seiresüsteem – noortekeskuste logiraamat, mida tänaseks kasutab 112 noortekeskust (Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus). Noortekeskuste seiresüsteemi eesmärk on toetada noortekeskusi igapäevase statistika kogumisel ja koondamisel. Logiraamat võeti kasutusele selleks, et noortekeskused koguksid andmeid ühtmoodi ning andmed oleksid hiljem sarnaselt tõlgendatavad.

¹⁸ Noorte Tugila välja arvatud

¹⁹ Näiteks mobiilses noorsootöös osalevate noorte taustainfot ei ole võimalik teada saada.

²⁰ Eesti ANK koostas 2015–2018 aastateks Noorte Tugila tegevuskava, mille elluviimine võimaldab sel perioodil toetada umbes 8800 15–26-aastast õppimise või tööga hõivamata noort (<https://tugila.ee/programmist>). Selle eesmärk on aidata töötutel või koolist lahkunud noortel võimalikult kiiresti ühiskonnaellu tagasi pöörduda.

2015. aasta noorsootööga rahulolu uuringu tulemused näitavad, et **avatud noorsootöö tegevustega on rahul 82% selle kohta vastanutest** (51% väga rahul ja 31% pigem rahul).

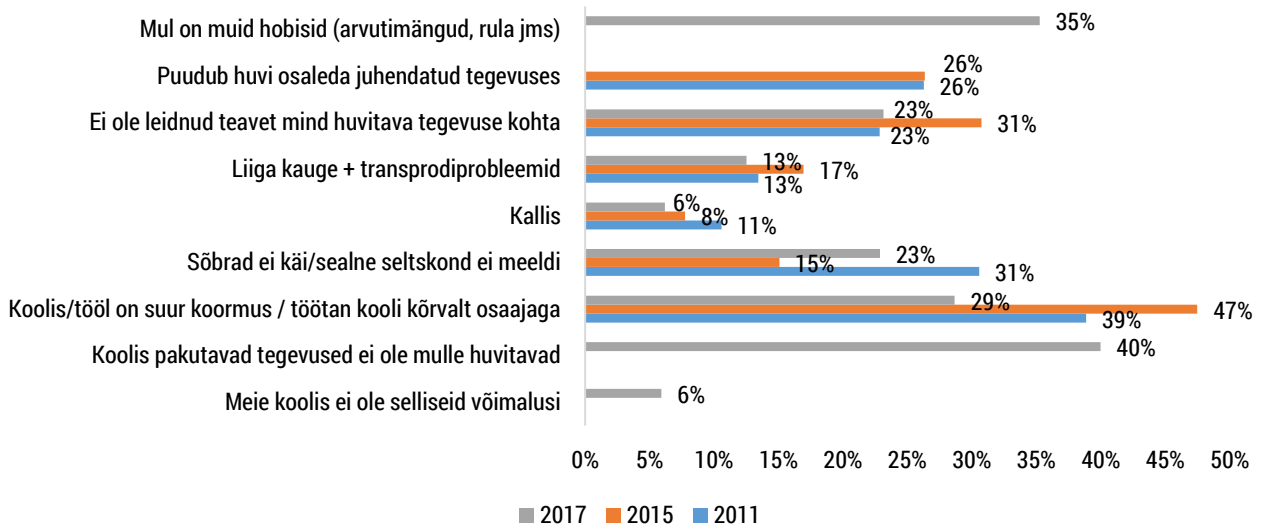
Noorsootöös mitteosalemine ja selle põhjused

Selleks, et noorsootööd oleks võimalik arendada noorte vajadustest lähtuvalt, on olnud väga oluline välja selgitada, miks noored noorsootöö tegevustes ei osale. Noorsootöös mitteosalemise põhjuseid on uuritud kolmes küsitluses – 2011. aastal noorteseire raames läbi viidud originaaluuringus noorsootöös osalemise kohta (Poliitikauuringute Keskus Praxis 2011), 2015. aasta noorsootööga rahulolu küsitluses (Ernst & Young Baltic 2016) ning 2017. aasta algul Eesti üldhariduskoolides läbiviidud rahuloluküsitluse raames (Eesti üldhariduskoolide rahuloluküsitlus 2017). Kuna küsitlused viidi läbi erineva meetodikaga, on võimalik võrrelda vaid küsitlusele vastanute hinnanguid. Hinnata ei saa, kas mitteosalemise põhjustes on toimunud muutusi, ning tulemusi ei saa üldistada kõigile Eesti noortele. **Erinevate uuringute järgi on mitteosalejaid sõltuvalt vanusest jm teguritest ca 5–20% ning mitteosalemise peamised põhjused on huvi- ja ajapuudus. Praktilised põhjused (hind, kaugus, transport) on väiksemaks probleemiks.**

Kui 2011. aasta küsitlusega jõuti 7356 7–26-aastase nooreni, siis 2015. aasta küsitlusele vastas kokku 2939 noort. 2011. aasta küsitluses küsiti seda, kas noored on noorsootöö tegevustes viimase kolme aasta jooksul osalenud, 2015. aasta küsitluses aga seda, millistes tegevustes nad on 2015. aasta jooksul osalenud. Ajalise perspektiiviga võib olla seotud see, et 2011. aasta uuringus ei olnud vaid 350 noort (4,8% kõigist küsitlusele vastanutest) osalenud üheski tegevuses ning 2015. aasta küsitluses oli neid, kes polnud üheski tegevuses osalenud, 478 (16,2% kõigist vastanutest) – see tähendab, et noor, kes 2015. aastal ei osalenud üheski noorsootöö tegevuses, võis olla seda teinud 2014. aastal. 2017. aasta üldhariduskoolide rahuloluküsitluses noorsootöös osalemise küsimustele vastanute hulgas oli 4., 8. ja 11. klassi peale kokku 743 noort, kes ei olnud vaatlusalusel õppeaastal osalenud üheski tegevuses (18% kõigist vastanutest). Mitteosalenuid oli kõige vähem 4. klassis – 13% vastanutest. 8. klassis ei osalenud 22% ning 11. klassis 21% kõigist vastanutest.

Kooli või töö suure koormuse pärast ei osale noorsootöö tegevustes kõigi küsitluste tulemusel eelkõige kõige vanema vanusegrupi noored. **Transpordiprobleemid** on vanusegruppide võrdluses esimeses kahes küsitluses olulisemad 12–15-aastaste hulgas, 2017. aasta küsitluse tulemuste põhjal klasside lõikes olulisi erinevusi ei ole. **Huvi juhendatud tegevustes osalemiseks puudub** esimeses kahes uuringus eelkõige 16–26-aastaste hulgas. Ka 2017. aasta küsitluse tulemustel on see, et tegevused ei huvita, üheks olulisemaks mitteosalemise põhjuseks.

2011. ja 2015. aastate küsitluste andmetel on kooli/töö suur koormus oluliseks takistuseks Tallinna noortel. Keskmisest vähem on kooli/töö suur koormus probleemiks Tartus ning muudes linnades/maal.

Joonis 4. Noorsootöös mitteosalemise põhjused erinevate uuringute põhjal

Allikas: autori arvutused Noorteseire 2011 aasta originaaluuringu, noorte noorsootöoga rahulolu-uuringu (2015) ja üldhariduskoolide rahulolu-uuringu (2017) andmetel

2017. aasta küsitluse tulemused erinevad klasside ning linna- ja maapiirkondade vahel (lisa 1). Näiteks see, et koolis on palju õppida, on suurem probleem maapiirkonna koolides vastanutele 4. ja 11. klassis, kuid linnapiirkonna koolides maapiirkonna koolidega võrreldes 8. klassis. 11. klassis on õppimine oluliseks noorsootöös takistavaks teguriks nii linnas kui maal (11. klassi maapiirkondade koolide õpilastest isegi sisuliselt poolte mitteosalejate jaoks). Osalemise hind on probleemiks pigem linnas ja eelkõige 4. klassis, kuid ka siis on see üheks väiksemaks takistavaks teguriks. Tegevuste kaugus üldiselt suureks probleemiks pole, ainult 11. klassi maapiirkondade õpilaste jaoks on see ülejäänud gruppidega võrreldes suuremaks probleemiks – kui valdavalt on tegevuste kaugus takistavaks teguriks 10–15% vastanute jaoks, siis maapiirkondade 11. klasside õpilastest märkis seda takistusena 22%. Noorsootöös mitteosalemise põhjuseid eri rühmade kaupa on täpsemalt kirjeldatud lisa 1.

Tehtud ja kavandatavad tegevused noorsootöö arendamiseks

Noorsootöös osalemise võimaluste hulk, kättesaadavus ja mitmekesisus on otseselt seotud sellega, mida kohaliku omavalitsuse tasandil nende suurendamiseks tehakse, kuid olulisel määral ka sellega, milliseid suundi on riigi tasandil noorsootööd kui tervikut arvestades võimalik arendada. Noorsootöö arendamise raamiks on Eestis on Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud noortevaldkonna arengukava 2014–2020, mille üldeesmärk on, et noorel oleksid avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks, mis toetab sidusa ja loova ühiskonna kujunemist (ENTK). Arengukava eesmärkide saavutamiseks on koostatud noorteprogramm, mille tegevused on kõik suunatud noorte noorsootöös osalemise kaudu nende paremini ühiskonda sulandumise toetamiseks (vt ka lisa 2). Järgnevalt kirjeldatakse noorte noorsootöös osalemise toetamisele suunatud tegevusi ja nende hulgast uuemate laiemal ulatusega tegevuste loomise vajadust ja tausta.

Meede 1: Võimaluste suurendamine noorte loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistevgevuseks

Ühiskonna digitaliseerumine, millega nooremad põlvkonnad lähevad kaasa lihtsamalt kui vanemad, on toonud kaasa vajaduse ajakohastada ka noorsootöö läbiviimise vahendeid ja meetodeid. 2016. aastal tehti uuring „Infotehnoloogiliste võimaluste rakendamine noorsootöös“ (Käger jt 2016), et välja selgitada, kuidas ja milliseid uusi digilahendusi või olemasolevate edasiarendusi oleks noortevaldkonnas võimalik kasutusele võtta selleks, et toetada noorsootöötajaid ja suurendada noorte osalust noorsootöös. 2016. aasta teises pooles töötati uuringu tulemustele tuginedes välja nutika noorsootöö kontseptsioon, milles kaardistati väljakutsed ja probleemid ning neile lahenduse leidmiseks koostati tegevuskava. Kontseptsiooniga määratleti peamised suunad edasistes tegevustes, mis peavad põhinema sihtgrupi sisulistel vajadustel – noortele suunatud nutikate lahenduste väljatöötamine noorsootöös osalemise toetamiseks, noorsootöötajate pädevuste ja töömeetoditega seotud digilahenduste arendamine ning noorsootöö kvaliteedi ja noortest parema teadmise arendamine digivahendite abil. Nutikas noorsootöö on Eesti Euroopa Liidu eesistumisel noortevaldkonna oluline prioriteet.

Nutika noorsootöö tegevustele lisaks tegeletakse ka koolikeskkonna noorsootöö tugevdamise, sh huvijuhtide toetamisega. ESF tegevuskava järgi toimuvad koolitused huvijuhtidele ja huvikooli töötajatele. Ülevaates välja toodud tegevustest toetatakse noorteprojektide elluviimist Erasmus+ vahenditest ja hasartmängumaksu laekumisest. Projektikonkursi „Varaait vol.12“ raames sooviti 2016. aastal toetada eelkõige LTT valdkonnas huvihariduse võimaluste arendamise projekte.

Selleks, et tõhusamalt suurendada noorte teadlikkust noorsootöö ja oma huvide arendamise võimalustest, valmis 2016. aastal noorteinfo teenuse kättesaadavuse ja kasutajamugavuse tõstmise analüüs. Noorte teadlikkuse tõstmiseks olemasolevatest võimalustest toimusid infomess Teeviit, Noortepäev 2016, SANA infokampaania Euroopa vabatahtliku teenistuse 20. aastapäeva tähistamiseks jm.

Meede 2: Noorte kaasamise suurendamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine

Noorsootööd korraldatakse peamiselt kohaliku omavalitsuste tasandil – omavalitsus on see, kes paneb paika noorsootöö prioriteedid oma territooriumil ning korraldab ja rahastab reaalseid tegevusi selleks, et prioriteete saavutada. Noorsootöös osalemise võimalused ei ole kõikjal Eestis kõigile noortele võrdselt kättesaadavad. Sellele on viidanud uuringute tulemused noorsootöös mitteosalemise põhjuste kohta. Kuigi põhjused, et tegevustes osalemine on kallis või tegevus toimub liiga kaugel, ei domineeri mitteosalemise põhjuste hulgas, jääb siiski märkimisväärsele osale noortest osalemata just nendel põhjustel. Lisaks on võimaluste kättesaadavus muu hulgas seotud nii kohalike omavalitsuste võimekusega kui ka sellega, et vähemvõimekates omavalitsustes moodustavad

elanikkonnast keskmiselt suurema osa toimetulekuraskustes pered, kuid majanduslikult kehvemal järjel peresid, kelle lastel ei ole võimalik tasulistest noorsootöö tegevustes osaleda, on ka edukamates omavalitsustes. 2014. aasta analüüsis (Selliov 2014) selgitati välja, millistes Eesti piirkondades on noortel suurem tõenäosus olla sotsiaalselt tõrjutud. Sama analüüsi andmetele tuginedes on võimalik öelda, et omavalitsustes, kus noored on kõrgemas tõrjutusriskis, oli tihtipeale samal ajal keskmiselt vähem võimalusi noorsootöös osaleda. ESF vahendite toel rakendus 2015. aasta keskel noorsootöö piirkondlikult parema kättesaadavuse tagamiseks nn KOV-tegevussuund, mille raames toetatakse eelkõige nende kohalike omavalitsuste vahelist koostööd (e koostöögruppe), kus noorte tõrjutusrisk on kõrgem ja noorsootöös osalemise võimalusi vähem. Koostöögruppide moodustamisel arvestati ka omavalitsuste senist koostöökogemust, noorte tegutsemispiirkondi ning avaliku info põhjal tõenäolisena paistvaid KOVide ühinemisi (ENTK, HTM 2017). Noorsootöös osalemise võimaluste laiendamiseks ja noorte kaasamise suurendamiseks toetatakse noorsootöö teenuste osutamist noortele, nõustatakse omavalitsusi ja omavalitsuste koostöögruppe ning aidatakse neil välja töötada ja rakendada omavalitsusüleseid tegevuskavasid (ENTK). Selle tulemusena peaks KOVide vaheline koostöö paranema ning nad peaksid olema suutlikumad noortele tegevusi pakkuma. KOV-tegevussuunda rahastatakse haridus- ja teadusministri kinnitatud ning Eesti Noorsootöö Keskuse poolt elluviidava ESF kaasrahastatud programmi „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ kirjeldatud tegevuste raames. 18.07.2017 seisuga on koostöögruppide tegevussuunaga liitunud 208 omavalitsust. Esimeses etapis liitunud 61 omavalitsuse koostöögrupid on oma tegevuskavades plaaninud luua 2016. aasta oktoobrist 2018. aasta septembrini noortele üle Eesti 330 uut tegevusvõimalust, milles on planeeritud osalema 54 257 piirkondade noort. 2016. aasta jooksul kaasati loodud uutesse võimalustesse 3422 noort.

Noorte kaasamise suurendamiseks on ka teine oluline tegevus – huvihariduse ja -tegevuse täiendav toetus, mis rakendub 2017. aasta septembrist. Ka selle toetuse arendamise üks algpõhjus on selles, et Eestis on palju noori, kel puudub juurdepääs huviharidusele ja huvitegevustele. Põhjused on erinevad – on noori, kel ei ole võimalik osaleda rahalistel põhjustel, on noori, kellele huvipakkuvaid tegevusi ei ole kättesaadavas kauguses jne. Toetuse eesmärk on suurendada noorte võimalusi osaleda huvihariduses ja huvitegevuses (ENTK, HTM 2017). Selleks on riigieelarvest ette nähtud vahendid, mis eraldatakse kohalikele omavalitsustele eelkõige lahendamaks huvihariduse ja huvitegevuse kättesaadavuse ja mitmekesisuse kitsaskohti, mis erinevates omavalitsustes võivad olla erinevad – mõnes omavalitsuses võib olla suuremaks probleemiks see, et noortel ei ole võimalik osalustasu maksta, teises võib olla see, et kuigi noori huvitav tegevus toimub naaberomavalitsuses, ei ole noortel transpordiprobleemide tõttu võimalik seal käia, kolmandas võib olla probleemiks, et olulist huvipakkuvat tegevust ei pakuta läheduses üldse, kuid täiendava rahalise toetuse abil oleks võimalik see luua. Toetuse kasutamise tingimuseks on, et omavalitsus ei tohi oma seniseid eelarvevahendeid vähendada ega kasutada toetust kinnisvara ja sõiduvahendite soetamiseks või hoonete ja rajatiste ehitamiseks. Kitsaskohtade kindlakstegemisel on toeks Eesti Noorsootöö Keskus. Kohalikele omavalitsustele lisaks toetatakse huvialade kvaliteedi arendamiseks 2018. aastast ka huvialade esindusühinguid loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogia, muusika, kunsti, tantsu, spordi ja üldkultuuri valdkonnas.

Noorte hulgas tõrjutusriski vähendamiseks on mõeldud ka EMP toetuste programm „Riskilapsed ja noored“, mille kaudu toetati 2016. aastal projekte riskiolukorras laste ja noorte hariduses ning noorsootöös osalemise toetamiseks. Projekti „Riskilaste toetusprogrammi rakendamine läbi noortekeskuste“ tegevuste toel loodi kontakt 20 000 noorega, kelles 3500 ei olnud varem noorsootöös osalenud. Rakendunud on sekkumisprogramm „Murdepunkt“ riskikäitumisele kalduvate 13–17-aastaste noorte sotsiaalse kompetentsuse suurendamiseks (Alamaa jt 2016). 2016. aastal pakkusid 8 noorteühingut ENLi toel riskiolukorras noortele tugipakette, pakuti jätkutuge vanglast ja erikoolist vabanenud noortele, SANA projekti HUKK-AP (HUKK-AP projekti tutvustus) raames kaasati arendusprogrammi 77 uut huvikooli ning riskiolukorras noorte kaasamiseks käivitati 69 piirkondlikku huvitegevust, kus osales üle 3000 sihtrühma kuuluva noore.

Lisaks KOV-tegevussuunale käivitati ESF vahendite toel erinevaid noorte konkurentsivõime tõstmise ja tööeluga kokkupuute suurendamise tegevusi: noorteprojektide peatükis kirjeldatud noorte omaalgatuste konkurss „Nopi üles“, arendati edasi malevate ja teiste tööhõivevalmidust toetavate tegevuste peatükis kirjeldatud kutselaboreid, lisaks Hasartmängumaksu Nõukogu vahenditest rahastatavatele noortemalevatele toetati noortemalevate korraldamisel omavalitsusi, kes ei olnud viimase kolme aasta jooksul malevaid korraldanud. Käivitus ka tõrjutusriskis noorte haridusse ja tööturule tagasitoomiseks mõeldud tegevus Noorte Tugila (vt avatud noortekeskuste peatükk), mille eesmärk on aidata töötutel või koolist lahkunud noortel võimalikult kiiresti ühiskonnaellu tagasi pöörduda.

Meede 3: Noorte aktiivse osaluse toetamine kogukonnas ja otsustes

Et toetada noorte aktiivset osalust kogukonnas ja otsuste tegemises, jätkatakse traditsiooniliste osalusvormide jätkusuutlikkuse arendamist osalus kogude toetusprogrammi kaudu – ENLi kaudu eraldatakse maakondlikele osalus kogudele nende tegevuste elluviimiseks aastatoetus. Toetatakse ka uute KOV osalus kogude loomist ja uute osalusvormide arendamist. Viimastel aastatel on kõigis maakondades rakendunud osalus kohvikud. Üleriigilised noorteühingud saavad taotleda oma tegevuste paremaks elluviimiseks aastatoetust.

Meede 4: Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö arengu tagamine

Noorte noorsootöös osalemist ei toeta ainult osalemisvõimaluste pakkumine, vaid ka raamistiku arendamine: noorsootöötajate pidev koolitamine, võrgustike arendamine jne. Täienduskoolitustel osalenud ja oma pädevusi tõstnud noorsootöötajate osakaal oli 2016. aastal 13,7%, laagripersonali koolitustes osales 620 isikut ja koolituskorraldajate koolitustel 18 isikut. Noorsootöötaja kutsetunnistus või osakutsetunnistus väljastati 477 noorsootöötajale. Muusika-, kunsti- ja tantsukoolide juhtidele, NEET-noortega töötavatele spetsialistidele ja avatud noortekeskuste juhtidele suunatud nüüdseks lõppenud arenguprogrammides osales 153 isikut. Teemaatilistel (kogukonnapraktika, huvihariduse areng ja mitmekesisus) koolitustel osales 778 isikut, koostöögruppide tegevussuuna raames omavalitsustele suunatud koolitustel osales 185 isikut.

Kokkuvõte

Noorsootöö on formaalhariduse kõrval oluline võimalus oma huvisid ja andeid avastada ning neid enda jaoks sobivas vormis arendada. Eesti noortevaldkonna oluline prioriteet on, et võimalikult paljud noored seda võimalust kasutaksid. Noorsootöö tegevustes, mida seiratakse 2008. aastast rakendunud noorsootöös osalemist hindava indikaatoriga, osales 2016. aastal 50% Eesti 7–26-aastastest noortest – huvihariduses 32%, laagrites 11%, üleriigilistes noorteühingutes 5,2%, malevates 1,4%, osaluskogudes 0,8%. Lisaks osaleb palju noori tegevustes, mis on kas uue arengukava perioodi jooksul loodud või milles osalemist on sel ajal mõõtma hakatud – neist suurematest hinnanguliselt 25% avatud noortekeskuste erinevates tegevustes ning umbes 26% üldhariduskoolide huviringides (mõlemad on siiski juba pikaajalised tegevused, mille kohta täpsemat statistikat on hakatud koguma viimasel ajal). Erinevate küsitluste andmetel ei osale üheski noorsootöö tegevuses 5–20% noortest ning suur osa noori (nooremate hulgas suurem osa, vanemate hulgas väiksem osa) osaleb mitmes tegevuses. Noorsootöös osalevatest noortest väga suur osa (2015 aasta rahulolu-uuringu andmetel 85% noortest) on noorsootööga rahul.

Kuigi väga suur osa noori osaleb vähemalt ühes noorsootöö tegevuses, on jätkuvalt neid, kel ei ole erinevatel põhjustel võimalik noorsootöös osaleda. Noorsootöö võimaluste kättesaadavuse parandamiseks on viimase aja suuremate ja olulisemate tegevussuundadena rakendunud KOV-tegevussuund, mille raames nõustatakse omavalitsusi ja soodustatakse nende suuremat koostööd noorsootöö korraldamiseks ja uute võimaluste loomiseks. 2017. aasta sügisest rakendub huvitegevuse toetuskeem, mis üldjoontes täidab sama eesmärki, kuid on suunatud kitsamalt huvihariduse ja -tegevusega seotud kitsaskohtade (eelkõige huvihariduse ja -tegevuse mitmekesisuse ja kättesaadavusega seotud kitsaskohtade) lahendamisele kohalikes omavalitsustes. Arvestades noorte järjest enamat tegutsemist digimaailmas, on oluline teema (sh Eesti Euroopa Liidu eesistumisel noortevaldkonna oluline prioriteet) nutikas noorsootöö – 2016. aasta lõpus koostati nutika noorsootöö kontseptsioon ning selle elluviimiseks koostatud tegevuskavas sisalduvad noortele suunatud tegevused, noorsootöötajate arenguvajadustega seotud tegevused ning noorsootöö kvaliteedi ja noortest digivahendite abil parema teadmise arendamisega seotud tegevused. Noorte konkurentsivõime tõstmiseks ja tööhõivevalmiduse toetamiseks on ESFi toel lisaks KOV-tegevussuunale rakendunud erinevad uued tegevused (kutselaborid, kogukonnapraktika, noorte omaalgatust toetav projektikonkurss „Nopi üles“, NEET-noorte haridusse või tööellu tagasitoomisele suunatud Noorte Tugila ning lisaks nende KOVide toetamine töösuve programmist malevate loomiseks, kus viimasel kolmel aastal pole noortemalevaid korraldatud).

Noorsootöö arendamisel ja tegevuste planeerimisel noorte vajaduste ja huvidega arvestamist peegeldab see, et järjest suurem osa Eesti noortest osaleb noorsootöö tegevustes. Sellest hoolimata tuleb ka edaspidi jälgida, et noorsootöös osalejate hulk ja nende rahulolu noorsootööga püsiks samal tasemel ning need noored, kel seni ei ole erinevatel põhjustel olnud võimalik noorsootöö tegevustes osaleda, leiaksid selleks soovi korral võimaluse.

Kasutatud kirjandus

- Alamaa, M., Altosaar, K., Drõgin, S., Eit, P., Johanson, A., Jürjen, T. ja Õuemaa, A. (2016). Käsiraamat sotsiaalse programmi "Murdepunkt" rakendajale. Eesti ANK. https://www.ank.ee/avaleht/images/dokumendid/murdepunkt/materjalid/est_mudepunkt.pdf
- Bradley, J. L. ja Conway, P. F. (2016). A dual step transfer model: Sport and non-sport extracurricular activities and the enhancement of academic achievement. *British Educational Research Journal*, 42(4). <http://onlinelibrary.wiley.com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/10.1002/berj.3232/full>
- Bundick, M. J. (2011). Extracurricular activities, positive youth development, and the role of meaningfulness of engagement. *The Journal of Positive Psychology*, 6(1). doi:10.1080/17439760.2010.536775
- Camiré, M. ja Williamson, R. (2015). Extracurricular Activity Participation and the Acquisition of Developmental Assets: Differences Between Involved and Noninvolved Canadian High School Students. *Applied Developmental Science*, 19(1). <http://dx.doi.org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1080/10888691.2014.980580>
- Dickson, K. V.-A. (2013). Youth Work: A Systematic Map of the Literature. Dublin: Minister for Children and Youth Affairs. <https://www.dcy.gov.ie/documents/Publications/YouthWorkLR.pdf>
- Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus. Mis on noortekeskus? <https://ank.ee/noorsootoo/noortekeskus/>
- Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus. Noortekeskuste Logiraamat. <http://ank.ee/noorsootoo/noortekeskuste-logiraamat/>
- Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus. Projektid. <http://ank.ee/projektid/>
- Eesti Noorsootöö Keskus. Laagrid. <https://www.entk.ee/laagrid>
- Eesti Noorteühenduste Liit. Osaluskogud. <http://www.enl.ee/et/Osaluskogud>
- Eesti üldhariduskoolide rahuloluküsitlus (2017). Tallinn. Kasutamise aeg: juuni 2017.
- ENTK (2017). Toetuse kasutamise aruanne – Haridus- ja teadusministri 29. juuni 2015. a käskkiri nr 281.
- ENTK. KOV-tegevussuund. <https://www.entk.ee/kov-tegevussuund>
- ENTK. Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 selgitav e-versioon. <https://entk.ee/nak-veeb/>
- ENTK, HTM (2017). Juhendmaterjali omavalitsusele huvihariduse ja huvitegevuse kava koostamiseks. Tallinn. https://www.entk.ee/sites/default/files/Juhenendmaterjal%20kohalikule%20omavalitsusele%20huvihariduse%20ja%20huvitegevuse%20kava%20koostamiseks_1.pdf
- Ernst & Young Baltic (2016). Noorsootöös osalevate noorte rahulolu noorsootöoga. https://www.hm.ee/sites/default/files/2015_aastal_noorsootoos_osalenud_noorte_rahulolu_noorsootooga_0.pdf
- European Commission (2015). The contribution of youth work to address the challenges young people are facing, in particular the transition from education to employment. Brüssel: European Commission. http://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/reports/contribution-youth-work_en.pdf
- Feldman Farb, A. ja Matjasko, J. L. (2012). Recent advances in research on school-based extracurricular activities and adolescent development. *Developmental Review*(32). <http://ac.els-cdn.com/S0273229711000359/1-s2.0->

S0273229711000359-main.pdf?_tid=8e5f20a8-2b17-11e7-bc13-00000aacb361&acdnat=1493276763_5bb55fbf3829a62cf8485aa51dda71d2

Feldman, A. F. ja Matjasko, J. L. (2005). The Role of School-Based Extracurricular Activities in Adolescent Development: A Comprehensive Review and Future Directions. *Review of Educational Research*, 75(2).

Hea Kodanik. Kogukonnapraktika. <http://heakodanik.ee/kogukonnapraktika/programmist/>

HUKK-AP projekti tutvustus. <http://mitteformaalne.ee/koolitusprojektid/hukk-ap-projekt/>

Huviharidusstandard (2007). <https://www.riigiteataja.ee/akt/12809661>

Karu, M. ja Turk, P. (2011). Noorsootöö lapsevanemate perspektiivist. Noorteseire aastaraamat. http://noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlshOgZmljisyMDEyLzA1LzE3LzA5XzU2XzA4XzQ0MF90U0FmMjAxMV9sb3BsaWtfcGFyYW5kYXR1ZC5wZGY/09_56_08_440_NSA_2011_loplik_parandatud.pdf

Kasearu, K. ja Trumm, A. (2017). Noortekeskuste logiraamatu Noorte Tugila statistiliste andmete analüüsi aruanne. Tartu. <https://ank.ee/wp-content/uploads/2017/04/Logiraamatu-statistiline-analüüs-1.pdf>

Kirss, L. ja Batujeva, V. (2011). Eesti noorte osalemine noorsootöös. Noorteseire aastaraamat. http://noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlshOgZmljisyMDEyLzA1LzE3LzA5XzU2XzA4XzQ0MF90U0FmMjAxMV9sb3BsaWtfcGFyYW5kYXR1ZC5wZGY/09_56_08_440_NSA_2011_loplik_parandatud.pdf

Käger, M., Kaldur, K., Vollmer, M., Talur, P., Krenjova, J. ja Hänni, L. (2016). Infotehnoloogiliste võimaluste rakendamine noorsootöös. <http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/55401/uuringuaruanne.pdf?sequence=11&isAllowed=y>

Lauritzen, P. (2008). Eggs in a Pan: Speeches, Writings and Reflections. (A. R. Yael Ohana, toim.) Council of Europe Publishing. <https://www.coe.int/t/dg4/eycb/Source/Peter%20Lauritzen%20book.pdf>

Lleras, C. (2008). Do skills and behaviors in high school matter? The contribution of noncognitive factors in explaining differences in educational attainment and earnings. *Social Science Research*(37). <http://eds-courses.ucsd.edu/eds379B/wi10/205A%20W10/Lleras,%20Noncognitive%20factors.pdf>

Noorsootöö seadus (2010). <https://www.riigiteataja.ee/akt/116062016006>.

Noorsootöö õpik (2013). Tallinn: Sihtasutuse Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo. https://www.entk.ee/sites/default/files/Noorsootoo_opik_veebi.pdf

Noorsootöö õpik. (2013). Tallinn: Sihtasutuse Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo.

Noortevaldkonna arengukava 2014–2020. ENTK. https://www.hm.ee/sites/default/files/nak_est.pdf

Poliitikauuringute Keskus Praxis. (2011). Noorteseire aastaraamat 2011: Noored ja noorsootöö. Tallinn. http://noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlshOgZmljisyMDEyLzA1LzE3LzA5XzU2XzA4XzQ0MF90U0FmMjAxMV9sb3BsaWtfcGFyYW5kYXR1ZC5wZGY/09_56_08_440_NSA_2011_loplik_parandatud.pdf

Rämmer, A. (2011). Noorte motivatsioon noorsootöös osalemiseks ja nende hoiakud noorsootöö suhtes. Noorteseire aastaraamat. http://noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlshOgZmljisyMDEyLzA1LzE3LzA5XzU2XzA4XzQ0MF90U0FmMjAxMV9sb3BsaWtfcGFyYW5kYXR1ZC5wZGY/09_56_08_440_NSA_2011_loplik_parandatud.pdf

SA Archimedes noorteagentuur. Noortekohtumised. <http://noored.ee/rahastus/noortekohtumised/>

Selliöv, R. (2014). Eesti kohalike omavalitsuste kaardistus laste ja noorte tõrjutusriski kontekstis. Haridus- ja Tadaminiisterium.

Taru, M. (2017). Noorsootöös osalemise mõju noorte haridus- ja tööplaanidele ning võimele hinnata oma pädevusi. Noorteseire aastaraamat 2016, 51–65.

http://noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlSgOgZmlklyMDE3LzA0LzlwLzEyXzMwXzM0XzE4N190b29ydGVzZWlyZV9hYXN0YXJhYW1hdF8yMDE2VkVFQkkucGRm/12_30_34_187_Noorteseire_aastaraamat_2016VEEBI.pdf

Taru, M., Martma, L., Lillemets, A. ja Kost, R. (2017). Analüüsi "Noorsootöö võimalused noorte ettevõtlikkuse toetamisel" raport. Allikas: ilmumas.

The Socio-economic Scope of Youth Work in Europe (2009). Final Report. Strasbourg: Partnership between the European Commission and the Council of Europe in the field of Youth. http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/1668203/study_Final.pdf/642c51c1-34d7-4f03-b593-317bf1812009

Villenthal, A., Kaunismaa, I., Veemaa, J., Talur, P., Žuravljova, M. ja Varblane, U. (2016). Huvihariduse ja huvitegevuse pakkujad ning noorsootöötajad kohalikes omavalitsustes. Tartu. <http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/55423/Lopparuanne.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Lisad

Lisa 1

Tabel 1. Noorsootöös mitteosalemise põhjused küsitlustele vastanute vanusegruppide kaupa

	2011 (viimase 3 aasta jooksul mitteosalenud)					2015 (2015. aasta jooksul mitteosalenud)				
	7-11	12-15	16-18	19-26	KOKKU	7-11	12-15	16-18	19-26	KOKKU
KOKKU	1443	4040	1621	252	7356	681	1175	668	209	2939
Noorsootöö tegevustes mitteosalenuid	59	179	75	37	350	61	206	136	39	478
Koolis/tööl on suur koormus / töötan kooli kõrvalt osaajaga	13	72	27	24	136	7	95	86	26	227
Sõbrad ei käi/sealne seltskond ei meeldi	25	62	15	5	107	4	38	22	1	72
Kallis	5	25	5	2	37	4	10	10	5	37
Liiga kaugel + transpordiprobleemid	9	28	8	2	47	7	37	27	6	81
Ei ole leidnud teavet mind huvitava tegevuse kohta	12	42	17	9	80	3	79	45	14	147
Puudub huvi osaleda juhendatud tegevuses	12	46	25	9	92	0	68	51	5	126
Muu	49	142	36	15	242	15	5	5	1	31
Mitteosalenute osakaal	4%	4%	5%	15%	5%	9%	18%	20%	19%	16%
Koolis/tööl on suur koormus / töötan kooli kõrvalt osaajaga	22%	40%	36%	65%	39%	11%	46%	63%	67%	47%
Sõbrad ei käi/sealne seltskond ei meeldi	42%	35%	20%	14%	31%	7%	18%	16%	3%	15%
Kallis	8%	14%	7%	5%	11%	7%	5%	7%	13%	8%
Liiga kaugel + transpordiprobleemid	15%	16%	11%	5%	13%	11%	18%	20%	15%	17%
Ei ole leidnud teavet mind huvitava tegevuse kohta	20%	23%	23%	24%	23%	5%	38%	33%	36%	31%
Puudub huvi osaleda juhendatud tegevuses	20%	26%	33%	24%	26%	0%	33%	38%	13%	26%

Allikas: autori arvutused 2011 aasta Noorteseire originaaluuringu ning 2015 aasta noorsootööga rahulolu uuringu andmetel

Tabel 2. Noorsootöö tegevustes mitteosalemise põhjused küsitlusele vastanute elukoha järgi

	2011 (viimase 3 aasta jooksul mitteosalenud)							2015 (2015 aasta jooksul mitteosalenud)						
	Tallinn	Tartu	Pärnu	Narva	Muu linn	Elan maal	KOKKU	Tallinn	Tartu	Pärnu	Narva	Muu linn	teadmata	KOKKU
KOKKU	1413	1125	187	163	2099	2369	7356	389	199	144	183	520	1504	2939
Noorsootöö tegevustes mitteosalenuid	78	55	13	11	102	91	350	58	46	21	16	88	249	478
Koolis/tööl on suur koormus / töötan kooli kõrvalt osaajaga	39	21	6	6	39	25	136	41	20	12	5	41	108	227
Sõbrad ei käi/sealne seltskond ei meeldi	18	23	6	7	34	19	107	5	4	5	1	12	45	72
Kallis	10	9	2	2	10	4	37	7	4	4	1	6	15	37
Liiga kauge transprodiprobleemid +	7	8	3	2	14	13	47	6	5	1	1	10	58	81
Ei ole leidnud teavet huvitava tegevuse kohta	16	22	5	3	16	18	80	17	19	7	2	30	72	147
Puudub huvi osaleda juhendatud tegevuses	24	17	3	4	23	21	92	15	14	4	3	17	73	126
Muu	55	44	10	16	66	51	242	3	1	0	1	7	19	31
Mittosalenute osakaal	6%	5%	7%	7%	5%	4%	5%	15%	23%	15%	9%	17%	17%	16%
Koolis/tööl on suur koormus / töötan kooli kõrvalt osaajaga	50%	38%	46%	55%	38%	27%	39%	71%	43%	57%	31%	47%	43%	47%
Sõbrad ei käi/sealne seltskond ei meeldi	23%	42%	46%	64%	33%	21%	31%	9%	9%	24%	6%	14%	18%	15%
Kallis	13%	16%	15%	18%	10%	4%	11%	12%	9%	19%	6%	7%	6%	8%
Liiga kauge transprodiprobleemid +	9%	15%	23%	18%	14%	14%	13%	10%	11%	5%	6%	11%	23%	17%
Ei ole leidnud teavet huvitava tegevuse kohta	21%	40%	38%	27%	16%	20%	23%	29%	41%	33%	13%	34%	29%	31%
Puudub huvi osaleda juhendatud tegevuses	31%	31%	23%	36%	23%	23%	26%	26%	30%	19%	19%	19%	29%	26%

Allikas: autori arvutused 2011 aasta Noorteseire originaaluuringu ning 2015 aasta noorsootööga rahulolu uuringu andmetel

Tabel 3. Noorsootöös mitte osalenud noorte osakaal ja mitteosalemise põhjused 2017. aasta üldhariduskoolide rahuloluküsitluse andmetel

Klass	Küsimus	linn	vald	KOKKU
4. KLASS	Ei ole üheski tegevuses osalenud	16,7%	7,3%	13,2%
	Meie koolis ei ole huviringe	10,6%	0,0%	8,4%
	Koolis pakutavad ringid ei ole mulle huvitavad	32,5%	31,0%	32,2%
	Ma ei ole leidnud ka väljaspool kooli mind huvitavaid tegevusi	20,0%	19,0%	19,8%
	Mul on koolis palju õppida	15,6%	23,8%	17,3%
	Mu sõbrad ei osale nendes tegevustes	9,4%	7,1%	8,9%
	Vanemad ütlesid, et need on liiga kallid	8,8%	4,8%	7,9%
	Tegevused toimuvad minu kodust või koolist liiga kaugel	13,1%	11,9%	12,9%
	Mulle sobivas ringis ei olnud vabu kohti	3,8%	4,8%	4,0%
	Mul on muid hobisid (arvutimängud, rula jms)	29,4%	31,0%	29,7%
	Ma ei tea	23,1%	23,8%	23,3%
	Teised	27,5%	16,7%	25,2%
8. KLASS	Ei ole üheski tegevuses osalenud	24,0%	18,9%	22,2%
	Meie koolis pole selliseid võimalusi	6,6%	6,8%	6,6%
	Koolis pakutavad tegevused ei ole mulle huvitavad	42,4%	37,5%	40,9%
	Ma ei ole leidnud ka väljaspool kooli mind huvitavaid tegevusi	20,7%	19,3%	20,3%
	Mul on koolis palju õppida	29,8%	12,5%	24,5%
	Mulle ei sobinud õpetaja/ juhendaja/ treener	7,1%	3,4%	5,9%
	Mulle ei meeldi see seltskond, kes seal käib	12,6%	18,2%	14,3%
	Mu sõbrad ei osale nendes tegevustes	11,6%	12,5%	11,9%
	Osalemine on liiga kallis	4,5%	2,3%	3,8%
	Tegevused toimuvad minu kodust või koolist liiga kaugel	10,6%	13,6%	11,5%
	Mul on muid hobisid (arvutimängud, rula jms)	38,4%	34,1%	37,1%
	Ma ei tea	21,7%	23,9%	22,4%
Teised	12,6%	19,3%	14,7%	
11. KLASS	Ei ole üheski tegevuses osalenud	21,0%	21,3%	21,1%
	Meie koolis pole selliseid võimalusi	2,7%	4,4%	3,1%
	Koolis pakutavad tegevused ei ole mulle huvitavad	41,2%	55,9%	45,1%
	Ma ei ole leidnud ka väljaspool kooli mind huvitavaid tegevusi	26,7%	35,3%	29,0%
	Mul on koolis palju õppida	40,1%	48,5%	42,4%
	Mulle ei sobinud õpetaja/ juhendaja/ treener	2,1%	7,4%	3,5%
	Mulle ei meeldi see seltskond, kes seal käib	13,4%	8,8%	12,2%
	Mu sõbrad ei osale nendes tegevustes	17,1%	20,6%	18,0%
	Osalemine on liiga kallis	7,0%	8,8%	7,5%
	Tegevused toimuvad minu kodust või koolist liiga kaugel	10,2%	22,1%	13,3%
	Mul on muid hobisid (arvutimängud, rula jms)	36,9%	39,7%	37,6%
	Ma ei tea	18,2%	20,6%	18,8%
Teised	11,2%	8,8%	10,6%	

Allikas: autori arvutused Eesti üldhariduskoolide rahuloluküsitluse (2017) andmetel

Lisa 2. Noorteprogrammi tegevused 2018–2021

Meede 1: Võimaluste suurendamine noorte loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks

Tegevus 1.1: Kvaliteetsete ja mitmekesiste võimaluste loomine noorte huvide ja annete avamiseks ja arendamiseks.

Nutika noorsootöö kontseptsioon ja selle jätkutegevused

Noorsootöö tugevdamine koolikeskkonnas, sh huvijuhtide toetamine koolis

Koolitused huvijuhtidele ja huvikooli töötajatele vastavalt ESF tegevuskavale

Tegevus 1.2: Noorte omaalgatuse ja ühistegevuste toetamine

Erasmus+ programmi vahenditest ja hasartmängumaksu laekumisest toetatakse noorteprojektide elluviimist

Meede 2: Noorte kaasamise suurendamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine

Tegevus 2.1. Noorsootöö teenuste pakkumine ja arendamine, sh NEET-noortele

Avatud noortekeskuste projektikonkursi iga-aastane läbiviimine

Noorteinfo teenuse jätkutegevused

ESF-ist toetatavad noorsootöö tegevused (täiendav toetus noortemalevatele, ...)

NEET-noortele suunatud tegevused

Tegevus 2.2. Noorte huvitegevuse toetuskeemi rakendamine

Noorte huvitegevuse toetuskeemi elluviimine

Meede 3: Noorte aktiivse osaluse toetamine kogukonnas ja otsustes

Tegevus 3.1. Noorte osalusvõimaluste arendamine ja osalusmotivatsiooni tõstmine.

Traditsiooniliste osalusvormide jätkusuutlikkuse arendamine – osaluskogude toetusprogramm

Uute osalusvormide arendamine

Noorteühingute tegevuse toetamine

Meede 4: Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö arengu tagamine

Tegevus 4.1. Noortevaldkonna töötajaskonna pädevuse arendamine

ESF vahendite toel noorsootöötajate koolituste korraldamine

Tegevus 4.2. Noorsootöö kvaliteedi tõstmine ja noorsootöö mõju esiletoomine.

Valdkondlike võrgustike ja üleriigiliste koordinatsioonifunktsiooni kandvate ühingute toetamine

Eesti Noorsootöö Keskuse tegevuse toetamine ja jätkusuutlikkuse tagamine

SA Archimedes noorteagentuuri tegevuse toetamine ja jätkusuutlikkuse tagamine

Noorsootöötajatele kutse andmine

Noorsootöö kvaliteedi hindamine

Noorteseire aastaanalüüs noorte olukorrast ja seisundist Eestis